

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**NAMANAGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ARXIVSHUNOSLIK KAFEDRASI**

**ABDUKARIMOVA MUNAVVARXON MAXAMADAMIN QIZI
" FARF'ONA VILOYATIDA ARXIV ISHINING TASHKIL ETILISHI VA
RIVOJLANISH YO'NALISHLARI"
mavzusidagi**

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

ILMIY RAHBAR: X.I.MAMADALIYEV

NAMANGAN – 2017

MUNDARIJA

KIRISH	3-9
I-BOB. FARG’ONA VILOYATIDA ARXIV ISHINING TASHKIL ETILISHI	11-21
1.1. Farg’ona viloyatida arxiv ishining tashkil etilishi tarixi	11-15
1.2. Viloyat davlat arxivining mustaqillik yillaridagi faoliyati	16-21
II-BOB. FARG’ONA VILOYATI DAVLAT ARXIVI FONDLARI TAVSIFI	22-46
2.1. Mustaqillka qadar mavjud bo’lganl fondlar tavsifi	22-32
2.2. Mustaqillik yilarida tashkil etilgan yangi fondler	32-38
2.3. Viloyat arxiv ishi sohasida erishilgan yutuqlar	38-46
XULOSA	47-49
FOYDALANILGAN MANBA VA ADABIYOTLAR RO’YXATI	50-53
ILOVALAR	54-57

KIRISH

Bitiruv malakaviy ishi mavzusining dolzarbligi. Mustaqillik yillarida O'zbekiston tarixini o'rganish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Respublikada amalga oshirilayotgan iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy-ma'naviy islohotlar milliy qadriyatlarni qayta tiklanishi, targ'ib qilinishida va har tomonlama rivojlanishiga asosiy omil bo'lib xizmat qilmoqda, shu bilan birga ushbu jarayonlar uzoq va yaqin tarixiy o'tmishni haqqoniy o'rganish, bo'lib o'tgan voqea, hodisalarni xolis anglash, ularni kelgusi avlodga yetkazib berishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Hozirgi kunda moddiy va ma'naviy merosimizni holis o'rganishga jamoat qiziqishining ortishi, xususan, milliy tariximizning bebaho manbalarini o'zida jamlagan arxiv hujjatlarini ilmiy o'rganish, O'zbekiston Respublikasida arxiv tashkilotlari faoliyatining ijodiy tajribasini umumlashtirish ehtiyojini oshirdi.

Birinchidan, arxivlar nafaqat hujjatli ma'lumotlar majmuasi bo'libgina qolmay, ularda ish yuritishning o'ziga xosligi tarixiy tajriba asosida o'z aksini topgan. Shu sababli, ilmiy izlanishlar darajasi ma'lum ma'noda arxiv ishini yo'lga qo'yish bilan uzviy bog'liq.

Ikkinchidan, mustaqillikka qadar sovet davri ijtimoiy-siyosiy sharoitida O'zbekistonda arxiv ishini ilmiy o'rganishga, tarixiy faktlarga holis yondashish hamda mahalliy xalqning milliy qadriyatlarini to'g'ri talqin qilishga davr siyosati imkon bermagan.

Uchinchidan, mustaqillik davrining dolzarb vazifalari arxiv idoralarining ijtimoiy funksiyasini qayta baholash zaruriyatini keltirib chiqardi. Bugungi kunda arxivlarning xalqimiz madaniy merosini saqlovchi ma'naviy boylik markazi sifatida o'rganilishi, ularning davlat hamda jamiyat hayotidagi ahamiyatini tushunib yetish va ko'rsatib berish dolzarb masalalardan biri hisoblanmoqda.

Hozirda arxiv muassasalari millat ma'naviy potensialini oshirishning yetakchi dastagi hamda ma'naviy-axloqiy takomillashuv kalitlaridan biri sifatida safarbar qilingan. Shu ma'noda, O'zbekiston Respublikasining birinchi prezidenti I. A. Karimov asosli ravishda ta'kidlaganidek: "Modomiki, o'z tarixini bilgan,

undan quvvat oladigan xalqni yengib bo'lmaz ekan, biz xaqqoniy tariximizni tiklashimiz, xalqimizni, millatimizni ana shu tarix bilan qurollantirishimiz zarur"¹.

O'zbekiston Respublikasining mustaqillik sharoitida jamiyatning barcha sohalarida, jumladan, arxiv ishi sohasida ham tubdan islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, ushbu davrda O'zbekistonda arxiv ishini tashkil etish, boshqarish, arxiv hujjatlarini jamlash, butlash, ularni saqlash, hujjatlardan foydalanishni tashkillashtirish va boshqa bir qator ishlar tartib-qoidalarini o'zida aks ettirgan qonunlar va boshqa huquqiy me'yoriy hujjatlar qabul qilindi. Ushbu huquqiy-me'yoriy hujjatlarni amalga tadbiiq etilishi soha rivojini ta'minlashda amaliy jihatdan muhim hisoblanadi. Shunday amaliy ishlardan biri O'zbekistonda Davlat arxiv fondi o'rnida O'zbekiston Respublikasi Milliy arxiv fondining tashkil etilishidir. Respublika Milliy arxiv fondi Davlat arxiv fondidan farqli o'laroq davlat va nodavlat arxiv fondlarini o'zida jamlangani bilan ajralib turadi. Bundan tashqari, arxiv ishini boshqarish, arxiv hujjalarini davlat ro'yxatidan o'tkazish, arxivlarni zamonaviy texnika vositalari bilan jihozlash, hujjatlarning elektron nusxalarini yaratish borasida qilinayotgan ishlar e'tiborga molikdir.

Shuningdek, Respublika Milliy arxiv fondining bo'linmas tarkibiy qismi hisoblangan Farg'ona viloyat davlat arxivi va u yerda saqlanayotgan fondlar tavsifi, xususan, mustaqilhk yillarida vakolatli davlat organlari tomonidan ishlab chiqariigan huquqiy-me'yoriy hujjatlar asosida Farg'ona viloyat arxivi ishining tashkil etilishi va rivojlantirilishi masalalarini o'rganish arxiv ishi sohasining dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

O'zbek xalqining haqqoniy tarixini tiklashda Respublikamiz arxivlarida saqlanayotgan manbalarning ahamiyati kattadir. Ilgari o'rganilmagan, istibdod mafkurasiiga mos tushmagan arxiv hujjatlarini ilmiy muomilaga kiritish, asl mohiyatini ochib berish o'z yechimini kutayotgan masalalarni yoritish dolzarbligini oshiradi. Bu borada O'zbekiston Respublikasining birinchi prezidenti I. A. Karimov

¹ Каримов И. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. – Тошкент: Шарқ, 1998. – Б. 25.

ta'kidlaganidek²: “O‘zbek olimlarining kucli-g‘ayratlari bilan tariximizning ko‘p-dan ko‘p g‘oyat muhim sahifalari... yangidan kashf etildi”.

Ma'lumki, 2017-yil fevralda e'lon qilingan “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish to‘g‘risidagi Harakatlar strategiyasi”da yoshlar masalasiga jiddiy e'tibor qaratilib, unda quyidagi vazifalar belgilab berilgan edi:

- Jismonan sog‘lom, ruhan va aqlan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, Vatanga sodiq, qat'iy hayotiy nuqtai nazarga ega yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish; o‘rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarini ishga joylashtirish hamda xususiy tadbirkorlik sohasiga jalb etish;

- yosh avlodning ijodiy va intellektual salohiyatini qo‘llab-quvvatlash va ro‘yobga chiqarish, bolalar va yoshlar o‘rtasida sog‘lom turmush tarzini shakllantirish, ularni jismoniy tarbiya va sportga keng jalb etish; yoshlarni ijtimoiy himoya qilish, yosh oilalar uchun munosib uy-joy va ijtimoiy-maishiy sharoitlarni yaratish; yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishda davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari, ta'lim muassasalari, yoshlar va boshqa tashkilotlarning samarali faoliyatini tashkil etish kabi ustuvor vazifalar belgilab olindi³.

Bundan tashqari, mana shu jarayonlarning tarkibiy qismi bo‘lgan oliy ta'lim tizimida ham bir qator dolzarb vazifalar o‘z yechimini kutib turibdi. Buni biz 2017-yil 20-aprelda qabul qilingan “Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi №2909-sonli Qarori”da ham ko‘rish mumkin. Qarorda ko‘rsatilishicha, tizim oldida quyidagi vazifalar belgilab olindi:

- Oliy ta'limning ma'naviy-ahloqiy mazmunini oshirish, talaba-yoshlarga mustaqillik g‘oyalariga, yuksak ma'naviyat va insoniylikning milliy an'analarga sodiqlik ruhini chuqur singdirish, ularda yot g‘oya va mafkuralarga nisbatan

² Karimov I. A. O‘z kelajagimizni o‘z qo‘limiz bilan quramiz. – T.: O‘zbekiston, 1999. – B. 146.

³ “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш тўғрисидаги Ҳаракатлар стратегияси” // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2017 йил. – №6. 70-модда.

immunitet va tanqidiy tafakkurni mustahkamlash bo'yicha keng ko'lamli ma'rifiy va tarbiyaviy ishlarni olib borish;

– oliy ta'lim muassasalari moddiy-texnika bazasini o'quv va ilmiy-laboratoriya bino va korpuslari, sport inshootlari, ijtimoiy-muhandislik infratuzilmasi ob'ektlarini qurish, rekonstruksiya qilish va kapital ta'mirlash, oliy ta'lim ilmiy fanining ustuvor yo'nalishlari bo'yicha o'quv-ilmiy laboratoriyalarini zamonaviy asbob va uskunalar bilan jihozlash orqali yanada mustahkamlash;

– oliy ta'lim muassasalarini zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalari bilan jihozlash, oliy ta'lim muassasalari talabalari, o'qituvchilari va yosh tadqiqotchilarining jalb etish va boshqalar.

Ma'lumki, mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasida o'ziga xos arxiv tizimi joriy etilgan bo'lib, ularing ichida Farg'ona viloyat davlat arxivi ham o'ziga xos o'rin tutadi. Shu kungacha tadqiqotchilar e'tiboridan chetda qolgan bu dolzarb muammoni tadqiq etish, arxiv fondi tashkil qilishning ob'ektiv va sub'ektiv omillari, oqibatlarini tahlil etish amaliy jihatdan muhim hisoblanadi. Hujjatlarda tarixning har bir lahzasi, sanasi tilga kiradi, sodir bo'lgan voqea xodisalarni hikoya qiladi. Hozirgi kunda "O'zarxiv" agentligi tizimida 3 ta Markaziy davlat arxivi, Qaraqalpog'iston Respublikasi Markaziy davlat arxivi va uning 10 ta filiali, 12 ta viloyat davlat arxivi va ularning 75 ta filiali va Toshkent shahar davlat arxivi faoliyat ko'rsatmoqda. Respublikaning jami 103 ta davlat arxivlarida 8 mln 300 mingdan ortiq saqlov birligidagi hujjat saqlanadi. Ulardan 6 641 618 tasi boshqaruv hujjatlari, 40 894 tasi ilmiy-texnikaviy hujjatlar, 19019 tasi kino, 232384 tasi foto, 15083 tasi ovozli hujjatlar va 60391 tasi shaxsiy kelib chiqishga oid hujjatlardir. O'zbekiston Respublikasi Milliy arxiv fondi tarkibiga 6 mln 600 mingdan ortiq hujjat kiritilgan. Xususan, Farg'ona viloyat davlat arxivida 711 jamg'arma, 1917 yildan hozirgi davrgacha bo'lgan 152519 yig'ma jild va 1918 yildan hozirgi davrgacha 4604 saqlov birligidagi suratli hujjatlar mavjud.

Bitiruv malakaviy ishi mavzusining davriy chegarasi. Tadqiqotda Farg'ona viloyati davlat arxivini tashkil topgandan boshlab, ya'ni XX asr birinchi

choragidan to 2016-yilgacha bo'lgan davrdagi faoliyati va unda jamlangan hujjatlar tavsifi imkon qadar yoritildi.

Bitiruv malakaviy ishi mavzusining o'rganilganlik darajasi. Sovet davrida arxiv tarixiga oid bir qancha ilmiy ishlar amalga oshirilgan bo'lsada, xalqimizning ma'naviy, madaniy, tarixiy merosi buzilib, bir yoqlama o'rganilingan. Aslida esa O'zbekiston birinchi Prezidenti I. A. Karimov qayd etganidek: “Xosh, o'tmishda, xoh bugun bo'lsin, boshqa millat, davlatni o'ziga qaram qilish niyatida harakat qilgan, qilayotgan kuchlar doimo bir siyosatni yuritganlar, yuritadilar: ya'ni qaram xalqning ma'naviy, madaniy, tarixiy merosini yo'q qilish, undan judo etishga intiladilar”.

Mavzuning tarixshunosligi davriy farqlarga ega bo'lgani uchun uni ilmiy nuqtai nazardan ikki guruhga ajratib tahlil qiliish maqsadga muvofiq:

1. Sovet davrida nashr etilgan adabiyotlar va ilmiy-ommabop maqolalar.
2. Mustaqillik yillarida amalga oshirilgan tadqiqotlar.

Birinchi guruhga G. A. Belov, L. P. Volkov, M. A. Didenko, L. N. Kuntikov, K. G. Mityaev, V. Novospasskiy, S. Morozov va boshqalar tomonidan chop ettirilgan ilmiy asarlar hamda o'quv uslubiy qo'llanmalarni kiritish mumkin⁴. Mualliflar arxiv hujjatlari nashr ettirish tushunchasi, arxeografiya nazariyasi va metodikasi hamda arxiv hujjatlarini ekspertiza qilish, ularni davlat saqloviga qabul qilish, saqash, ulardan foydalanishni tashkil etish masalalarini yoritib berishgan. Ushbu guruhga tegishli ilmiy adabiyotlarda Farg'ona viloyati davlat arxivi tarixiga oid aniq ma'lumotlar bo'lmasada, ularda sovet davridagi arxivlar faoliyati, umuman arxiv ishi nazariyasi va amaliyotiga oid qator masalalar atroflicha yoritilgan.

⁴ Qarang: Alimov I. A. Arxivshunoslik. – Andijon, 2005; Белов. Г. А. Теория и практика архивного дела в СССР. Учебное пособие. – М. Типография Воровского, 1958; Волков П. Архивные фотодокументы и пресса // Советские архивы. – 1966. – №2. – С. 14–18.; Ишанходжаева З. М. Подготовка архивных кадров в Узбекистане // Отечественные архивы. – 2004. – №1. – С. 64–69.; Диденко М. А. Художественные оформление наглядных средств агитации и пропаганды. – М., 1971. – 198 с.; Жумаев У. Ўрта Осиё ва Ўзбекистонда архив иши тарихи ва Ўзбекистоннинг асосий архивлари. – Тошкент, 2010. – 142 б.; Исакова М., Иофе В. Архившunoslik. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Чўлпон, 2007; Мирзабаев А., Алимов И., Вайс М. Л. Архивы Узбекистана: краткий исторический очерк. – Ташкент, 1960 – 103 с.; Сулаймонов А. Н., Усмонов Б. Б. Архившunoslik фанидан ўқув-услубий мажмуа. – Гулистон, 2008. – 180 б.; Тилекулов Г. С. История развития архивного дела в Узбекистане. – Т., 1995.

Ikkinchi guruh ilmiy nashrlar, xususan, “O’zarxiv” agentligi axborotnomalarini, arxivlarning asosiy ish qoidalari, nizomlarini keltirilgan me’yoriy hujjatlar hamda "O’zarxiv" agentligi va O’zbekiston Respublikasining viloyat davlat arxivlari faoliyatlarini yoritilishiga bag’ishlangan yangi ilmiy nazariy talablar asosida yozilgan tadqiqotlarni kiritish mumkin. M. S. Isakova, V. G. Ioffe, R. N. Ne’matov, I. A. Alimov, U. Jumayev, D. M. Murodullayeva va boshqa bir qator mualliflar tomonidan e’lon qilingan tadqiqot ishlari bunga misol bo’ladi. Ushbu ilmiy maqola va tadqiqot ishlarida O’zbekistonda arxiv ishi sohasida mustaqillik yillarida erishilgan yutuq hamda bartaraf etilishi lozim bo’lgan kamchiliklar ko’rsatib berilgan. Ushbu guruhga kiritilgan huquqiy- meyoriy hujjatlar hamda mustaqillik davrida yaratilgan ilmiy va o’quv-uslubiy adabiyotlarda mamlakatimiz arxiv muassasalarida, xususan, Farg’ona viloyat davlat arxivi ish yuritishni tartibga solish, arxiv ishi nazariyasi va amaliyotida yangi tartib-qoidalarni yaratish hamda ularni amaliyotda qo’llash masalalari yuzasidan qator muhim malumotlar jamlangan.

Bitiruv malakaviy ishi mavzusi ning manbaviy asosi sifatida O’zbekiston Respublikasi arxiv sohasiga oid qonun hujjatlari, O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining tegishli qarorlari, “O’zarxiv” agenthgi yillik statistik ma’lumotlari, Farg’ona viloyat arxiv ishi boshqarmasining 1996–2016- yillarga oid hisobotlari, O’zbekiston Respublikasi Markaziy Davlat arxivining 17-fond "Farg’ona viloyati boshqarmasi", 399-fond "Turkiston Respublikasida arxiv ishi markaziy boshqarmasi", 400-fond "O’zbekiston Respublikasi Bosh Arxiv boshqarmasi" va viloyat arxivlaridagi quyidagi bo’limlar fondlari hujjatlaridan foydalandi: davlat boshqaruvi, rejalashtirish va statistika, davlat standarti, sanoat, qishloq, o’rmon, suv xo’jaligi, qurilish va arxitektura, transport, aloqa, radio va televideniye, savdo va umumiy ovqatlantirish tarmoqlari, ta’minot va tayyorlov, moliyalashtirish, kredit, davlat sug’urtasi, uy-joy kommunal xo’jaligi, maishiy xizmat, xalq ta’limi, mutaxassislarini tayyorlash, fan, madaniyat, ma’rifat, tahririyat, madaniy oqartuv, sog’liqni saqlash va ijtimoiy ta’minot, sport, adliya, sud, prokuratura, xo’jalik sudi, jamoat tashkilotlari.

Tadqiqot ishida davriy matbuot materiallaridan “O’zarxiv” Agentligining Axborotnomasi, O’zR qonun hujjatlari to’plami materiallaridan foydalanilgan bo’lib, ularda chop etilgan maqolalar viloyat arxiv ishini yoritishda muhim manba bo’lib xizmat qildi.

Mavzuni yangi ma'lumotlar bilan boyitish maqsadida Internet saytlaridan ma'lumotlar ko'rib chiqildi.

Bitiruv malakaviy ishi mavzusining maqsad va vazifalari. Tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekistonda arxiv ishining shakllanishi va rivojlanishida Farg'ona viloyat davlat arxivining o'rnini va ahamiyati yoritib berishdan iborat. Bu maqsadga erishish uchun aniq belgilangan quyidagi vazifalar ilgari surildi:

- O'zbekistonda viloyat arxivlari tashkil topishiga asos bo'lgan huquqiy-me'yoriy hujjatlari o'rganish, arxiv tarixiga oid arxiv hujjatlarini ilmiy taxlil etish;
- Farg'ona viloyati davlat arxivi tarixini yoritish;
- viloyat davlat arxivining manbaviy asosini tashkil etuvchi tashkilotlar, muassasa va korxonalar hujjatlarining o'ziga xosligini aniqlash va tahlil etish;
- arxivning mustaqillik yillaridagi faoliyatini tadqiq etish: islohotlar va ularning natijalarini talqin etish;
- Respublikamizda arxiv ishi sohasida qabul qilingan qonun hujjatlarining viloyat davlat arxividagi amaliy ijrosini yoritib berish;
- viloyat davlat arxivida saqlanayotgan hujjatlar tarkibini tasniflash;
- viloyat arxivida zamonaviy axborot texnologiyalarni qo'llanishi, jumladan, hujjatlarning elektron shaklini yaratish, saqlash va ulardan foydalanishni amalga oshirish borasidagi ishlarni tahlil etish.

Shuningdek, olib borilgan tadqiqot natijalari asosida umumlashtiruvchi xulosalar hamda davlat arxivi faoliyatini yanada takomillashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish belgilab olindi.

Bitiruv malakaviy ishi mavzusining ob'yekti. Farg'ona viloyati arxivining tashkil topishi, rivojlanish jarayonlarini holatini o'rganish bilan bog'liq ma'lumotlar ishning ob'ektini hisoblanadi.

Bitiruv malakaviy ishi mavzusining ilmiy va amaliy ahamiyati. Bitimv malakaviy ishida keltirilgan ma'lumotlar, ishlab chiqilgan xulosa va tavsiyalar avvalo Farg'ona viloyat davlat arxivini takomillashtirish, qolaversa, O'zbekistonda, xususan, viloyat davlat arxivlari faoliyatidagi kamchiliklarni bartaraf etishda qo'llanma sifatida foydalanilishi mumkin. Bundan tashqari bitimv-malakaviy ishi materiallaridan arxivshunoslik ixtisosligi bo'yicha tahsil olayotgan oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalari talabalariga ma'ruza matnlari, maxsus kurs, ochiq darslar tashkil etishda foydalanish mumkin.

Bitiruv-malakaviy ishining tarkibiy tuzilishi. Mazkur tadqiqot ishi kirish, 2 ta bob, 5 ta paragraf, xulosa, foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati, shuningdek, ilovalardan iborat.

I BOB. FARG'ONA VILOYATIDA ARXIV ISHINING TASHKIL ETILISHI

1.1. Farg'ona viloyatida arxiv ishining tashkil etilishi tarixi

Farg'ona viloyati arxivi 1925- yilda viloyat arxiv byurosi sifatida tashkil qilingan. 1927- yilga kelganda esa Farg'ona va Andijon okruglararo arxivi sifatida faoliyat yuritgan. 1938-yildan Farg'ona viloyati davlat arxivi boshqarmasi deb o'zgartirilgan. 1940-yilda esa Farg'ona viloyati arxiv bo'limi va Farg'ona viloyati davlat arxivi sifatida qayta tashkil qilingan⁵.

Bunga qadar Respublkada arxiv ishini tashkil etish va rivojlantirish borasida bir qator huquqiy-me'yoriy hujjatlar qabul qilingan bo'lib, ularda keltirib o'tilgan tartib-qoidalar asosida amaliy ishlar yo'lga qo'yilgan edi. Xususan, 1918- yil 1-iyunda sovet hukumati tomonidan e'lon qilingan "Arxiv ishini qayta qurish va markazlashtirish to'g'risida"gi dekretidan so'ng barcha arxivlar markazlashtirilgan. Mazkur dekretga asosan, 1917- yilga qadar mavjud bo'lgan barcha idoraviy arxivlar tugatilib, Respublikaning yagona davlat arxiv fondi (YADAF) tashkil etilgan. Uni Turkiston Respublikasi Arxiv ishi bosh boshqarmasi boshqargan. 1919-yil 15-noyabrda bu boshqarma Arxiv ishi markaziy boshqarmasiga aylantirilgan⁶.

1919- yil 5- noyabrda tashkil etilgan Turkiston Avtonom Respublikasining Yagona Davlat arxivi fondiga nafaqat 1917-yildan oldingi tashkilotlar arxiv hujjatlari, balki sovet tashkilotlari arxiv hujjatlari ham qabul qilinar edi. Tashkilotlarda hujjatlar 5-yil saqlanishi va keyin davlat arxivlariga topshirilishi belgilangan. Bu qoida 1921- yil 30- sentyabrdan kuchga kirgan. Ushbu davrga kelib joyiarda viloyat arxiv bo'limlari tashkil qilina boshlangan. Masalan, 1920- yil martda Farg'onada, 1920- yil iyunda Samarqandda, o'sha yilning noyabrida Yettisuvda, 1921- yil martda Kaspiyorti viloyatida ana shunday arxiv bo'limlari tashkil qilindi. Mahalliy arxiv tashkilotlari Turkiston Respublikasi Xalq Komissarlari Sovetining

⁵ Жумаев У. Ўрта Осиё ва Ўзбекистонда архив иши тарихи ва Ўзбекистоннинг асосий архивлари. – Тошкент, 2010. – Б. 61.

⁶ FVDA. 91-fond, 1-ro'yxat, 267-ish, 158- varaq.

1921- yil 25- yanvardagi "Viloyat arxiv fondlari to'g'risida"gi qarori qonuniy jihatdan rasmiylashtirilgan. Bu qarorga binoan, viloyat hududidagi barcha idoralarining ish yuritish hujjatlari viloyat davlat arxivi fondining tarkibiy qismi hisoblana-di, deb ko'rsatilgan⁷.

Markaziy va mahalliy arxiv taslikilotlarining muhim vazifasi arxiv hujjatlarini qidirib topish va yig'ish edi. 1921- yil 25- yanvardan arxivlarda qo'lyozma hujjatlarga emas, balki nashr qilingan materiallar va foto hujjatlar ham yig'ila boshlangan (varaqlar, hisobnomalar, tarixiy kitoblar va risolalar). Bu kabi arxiv hujjatlarini saqlash chora-tadbirlariga ham alohida ahamiyat berilgan. Arxiv tashkilotlari hujjatlarni qabul qilish bilan birga ularni tartibga keltirish ishlari hamda arxiv hujjatlaridan foydalanishni tashkil qilish ularni bayon qilish ishlari ham amalga oshirilgan. Arxiv hujjatlarining ro'yhatini tuzishdan oldin bu hujjatlar kerak va keraksizlarga ajratilib, doimiy saqlash yoki yo'q qilish tartiblari belgilandi. Ya'ni, arxiv materiallarining o'ziga xos ekspertizasi o'tkaziladigan bo'ldi. Bu masala bo'yicha Turkiston Respublikasi XKSning 1923- yil 25- yanvardagi "Arxiv hujjatlarini saqlash va yo'q qilish to'g'risida"gi qarorida yo'l-yo'riqlar ko'rsatib berilgan⁸.

Ushbu qarorda arxiv hujjatlarini yo'q qilishning quyidagi tartibi o'natilgan, xususan, arxiv hujjatlari tarkibidan yo'q qilinadigan hujjatlarni ajratish uchun, ajratish komissiyalari tuzilib, arxiv boshqarmasi va arxivi tekshirilayotgan idora vakillari kiritilishi belgilangan. Bu komissiya qarorini Markaziy arxiv ishi boshqarmasi huzuridagi ekspert tekshirish komissiyasi ko'rib chiqib, o'z xulosasini boshqarma boshlig'i tasdig'iga havola qilardi. Shunday qilib, tashkilotlar hujjatlarini yo'q qilish huquqi bosh arxiv ishi boshqarmasiga topshirildi. Davlat tashkilotlari uning ruxsatisiz arxiv hujjatlarni yo'q qilish huquqiga ega emas edi.

1924- yilda O'rta Osiyoda milliy hududiy chegaralanish o'tkazilgan. Buning natijasida O'zbekiston SSRning o'z arxiv tashkilotlari vujudga kelgan. Arxiv hujjatlari yangi tuzilgan Respublikalar o'rtasida quyidagi tartibda bo'lindi,

⁷ O'zRMDA, 399-fond, 1-ro'yxat, 116-ish, 5-27- varaqlar.

⁸ O'zRMDA, 399-fond, 1-ro'yxat, 116-ish, 13- varaq.

ya'ni O'rta Osiyo va ittifoq ahamiyatiga ega bo'lgan arxiv fondlari O'rta Osiyo Markaziy davlat arxivida - Toshkentda saqlanadigan bo'ldi. Bunda O'rta Osiyo Respublikalari tarixiga oid arxiv fondlari hujjatlari O'zbekiston Respublikasiga berilishi kelishib olingan.

Hukumatning 1925- yil 22- iyuldagi qarori bilan "O'zSSR arxiv ishi boshqarmasi to'g'risida"gi Nizom tasqiqlandi. Bu nizomga ko'ra, Respublikada yagona davlat arxiv fondi (YADAF) tashkil qilindi. Bu fondga hukumat, savdo, sanoat, kooperativ, kasaba uyushmalari tashkilotlari arxivlari, shuningdek diniy va shaxsiy arxivlar kiritilgan. Sovet davri arxivlarining ko'payib borishi bilan, davlat arxivi fondi kehb chiqishi bo'yicha inqilobgacha va sovet davri arxiv fondlariga hamda ahamiyati bo'yicha markaziy va mahalliy arxiv fondlariga bo'lingan.

1935- yilda mahalliy arxivlar tarixida ham katta voqea sodir bo'ldi. Respublika hukumatining 1935- yil 21- dekabrda qaroriga binoan, Respublika-ning barcha shahar va tumanlarida davlat arxivlari tashkil qilindi. 1936- yilda Respublikada 31 ta tuman davlat arxivlari va arxivi bo'lmagan shaharlarda shahar davlat arxivlari tashkil etilgan⁹.

1930- yillarda Respublika arxiv tashkilotlari kadrlar bilan ham ancha mustahkamlandi. 1941- yilga kelib malakali kadrlar soni 111 taga yetdi. Xususan, ushbu davrda Farg'ona viloyati arxiv muassasalarida 13 ta mutaxasis arxivchilar faoliyat yuritishgan. 1932–1941- yillarda Moskva davlat tarix va arxiv instituti qoshida malaka oshirish kursiga 12 kishi yuborilgan edi¹⁰. Bundan tashqari, Respublika Markaziy arxiv boshqarmasi qoshidagi malaka oshirish kursida shahar, tuman, viloyat arxivlari xodimlari muttasil malakasini oshirib borgan.

Shunday qilib, 1925–1940- yillarda Respublika arxiv tashkilotlari tashkiliy jihatdan ancha mustahkamlandi. Davlat arxivlari tizimi vujudga keldi. Markaziy, viloyat, tuman, davlat arxivlari tashkil qilindi. 1930- yillarda ko'plab yangi

⁹ Alimov I. A. Arxivshunoslik. – Andijon: ADU, 2005. – B. 13.

¹⁰ Сулаймонов А. Н. Усмонов Б. Б. Архившунослик фанидан ўқув-услубий мажмуа (ўқув қўлланма). – Гулистон, 2008. – Б. 26.

hujjatlar davlat arxivlariga qabul qilingan va tartibga solingan, Bu hujjatlardan ilmiy tadqiqot ishlarida keng foydalanila boshlangan.

Hukumatning 1943- yil 18- fevraldagi qarori bilan O'zbekiston kino-foto-fono hujjatlari markaziy davlat arxivi ish boshlagan. Shu munosabat bilan kino-foto-fono hujjatlarni saqlash va ulardan foydalanish tartib-qoidalarini ishlab chiqilgan.

Respublika hukumatining 1943- yil 2- oktabrdagi ko'rsatmasiga asosan, viloyat davlat arxiviga quyidagi vazifalar belgilab berilgan: hisobot hujjatlarini saqlash; ilmiy-texnikaviy hujjatlarni qayta tayyorlash; ilmiy-texnikaviy ishlar; maqola, to'plamlar, huquqiy-me'yoriy hujjatlarni tayyorlash; ma'lumotnoma, nusxalar va boshqa hujjatlarni berish. Arxiv xodimlari hujjatlarni ehtiyot qilish maqsadida tashkilotlar arxivlarida hujjatlarni tartibga solish va ularni davlat arxivlariga qabul qilishga alohida e'tibor berishgan.

1950- yillar oxiriga borib Respublikada arxiv tashkilotlarining tartibli tizimi vujudga kelgan¹¹. Bu tizim ilmiy va tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan barcha hujjatlarni ehtiyot qilib saqlash va ulardan foydalanishni tashkil qilish imkonini berardi.

1960- yillar boshlarida Respublika arxivlari taraqqiyotida yangi davr boshlandi. Arxiv tashkilotlarini bevosita O'zbekiston Ministrlar Sovetiga bo'ysundirishi Respublikada arxiv ishining rivojlanishiga yordam beradi. Ministrlar Sovetining 1961- yil 9- maydagi qarori bilan O'zbekiston Ichki Ishlar Ministirligining arxiv boshqarmasi O'zbekiston Ministrlar soveti huzuridagi Arxiv boshqarmasi qilib qayta tashkil qilindi. Shu qaror asosida mahalliy arxiv tashkilotlari Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyat arxiv bo'limlari qilib qayta tashkil qilindi.

Arxiv tashkilotlari Respublika davlat hokimiyati va boshqaruv organlari bilan teng huquqli bo'lib qoldi va ular arxiv ishi yuritishni tashkil qilish faoliyatini nazorat qilish huquqiga ega bo'ldilar. Arxiv tashkilotlarining asosiy vazifasi siyosiy iqtisodiy, ijtimoiy, ilmiy amaliy ahamiyatga ega bo'lgan hujjatlar

¹¹ Ўзбекистон ССРнинг маъмурий-территориал бўлиниши. – Тошкент, 1954. – Б. 134.

saqlanishini ta'minlash hisoblanadi. Ular tarixiy hujjatlarni davlat saqloviga tanlab olish, saqlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun arxiv tashkilotlari hujjatlar qimmatdorligini ekspertiza qilishga va ular bilan davlat arxivlaridagi butlash ishlariga katta e'tibor beradi.

1961- yildan boshlab davlat arxivlarining ekspert-tekshiruv komissiyalari (ETK) vazifalari tubdan o'zgargan. ETKning ekspertiza masalasida asosiy vazifa davlat arxivlarini nazorat qiladigan tashkilotlar topshirgan doimiy saqlanadigan hujjatlarning ro'yxatini ko'rib chiqish va tasdiqlashdan iborat bo'lgan¹².

Shunday qilib, Farg'ona viloyatida davlat arxivining tashkil etilishiga qadar Respublikada arxiv ishini yuritish va rivojlantirish borasida qator islohotlar amalga oshirilgan bo'lib, 1938- yilda tashkil etilgan Farg'ona viloyat davlat arxivida ham yuqorida keltirib o'tilgan sohaga tegishli huquqiy-me'yoriy hujjatlarda keltirilgan tartib-qoidalar asosida ish yuritish yo'lga qo'yilgan.

1986–1990- yillarda davlat arxivlarini butlash sohasida viloyatda bir qancha ishlar amalga oshirildi. Davlat arxivlarini butlash manbayi hisoblangan tashkilotlar ro'yhatiga aniqlik kiritilgan va to'ldirilgan.

1989- yil 21- oktyabr O'zbek tiliga davlat tili maqomi berilgandan keyin arxivlarda ish yuritish o'zbek tilida olib borila boshlandi¹³.

Farg'ona viloyatida mustaqillikka qadar arxiv ishi yo'lga qo'yilgan bo'lib, arxivlarda ish yuritish tizimi ishlab chiqilgan va rivojlantirilgan edi. Biroq, barcha sohalarda bo'lgani kabi sovet davrida arxiv ishi sohasiga oid dolzarb masalalar hukmron tuzum siyosatiga bo'ysundirilgan bo'lib, bu borada holis fikr yuritilishiga imkon bo'lmagan.

Xususan, Respublikaning barcha arxiv muassasalarida bo'lgani kabi Farg'ona viloyat davlat arxivlarida ham ish yuritish rus tilida amalga oshirilgan. Umuman, Respublika arxiv ishi sohasi markazdan nazorat ostiga olingan bo'lib, o'zbek xalqi milliy qadriyatlarini targ'ib etuvchi qimmatli arxiv hujjatlarini jamlash, saqlash va ulardan foydalanishga imkon berilmagan. Mazkur hujjatlarni

¹² Жумаев У. Ўрта Осиё ва Ўзбекистонда архив иши тарихи..... – Б. 29.

¹³ Сулаймонов А. Н., Усмонов Б. Б. Архившунослик фанидан ўқув-услубий мажмуа (ўқув қўлланма) Гулистон, 2008. – Б. 14.

nashr etish masalasi e'tibordan chetda qoldirilgan. Sovet davri arxiv muassasalarida faqatgina davlat tashkilotlari, muassasa va korxonalarining hujjatlarini jamlash, saqlash va ulardan foydalanish mumkin bo'lgan. Shuningdek, davlat arxiv muassasalarining aksariyati foydalanishga yaroqsiz ahvolga kelib qolganiga qaramay, ulami ta'mirlash hamda zamonaviy moddiy texnika bazasi, zamriy jihozlar, yong'in va boshqa favqulodda vaziyatlarga qarshi vositalar bilan ta'minlangan yangi binolarni foydalanishga berish masalasi ilgari surilmagan.

1.2. Viloyat davlat arxivining mustaqillik yillaridagi faoliyati

Ma'lumki, mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so'ng barcha sohalarida yangi islohatlar amalga oshirildi. Jumladan, arxiv ishini rivojlantirish, arxiv muassasalarida ish yuritish, ulami boshqarish, arxiv hujjatlarini jamlash, saqlash, hisobga olish, ulami butlash hamda O'zbekiston Respublikasi Milliy arxiv fondi (O'zR MAF) hujjatlaridan foydalanishni tashkil etish borasida qator qonun va boshqa huquqiy-me'yoriy hujjatlar qabul qilindi¹⁴.

Mustaqil davlatning har tomonlama rivojlantirish, ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy mustaqilligini ta'minlash ko'p jihatdan zamon talabiga javob beradigan rahbar hamda mutaxassis kadrlarni tayyorlash sifatiga ham bog'liq. Shundan kelib chiqib, arxiv sohasida malakali mutaxassis xodimlarni tayyorlash masalalariga ham alohida e'tibor qaratildi.

Ushbu dolzarb masalaning yechimini topish maqsadida Respublikada qabul qilingan qonun hujjatlarini mutaxassislar ikki bosqichga bo'lib o'rganishgan. Bular: dastlabki bosqich 1991–2001- yillar; ikkinchi bosqich – 2001- yildan hozirga qadar.

Dastlabki bosqich mustaqil O'zbekiston hujjatchilik tizimi poydevorini barpo etish sohasida puxta va jiddiy ish olib borilgan davr bo'ldi. Xususan, 1996 yilda "O'zbosharxiv" tomonidan O'zbekiston Respublikasida arxiv ishini 2000-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini ishlab chiqdi. Bu konsepsiya davlat arxiv

¹⁴ Исакова М., Иоффе В. Архившуносик. Ўқув қўлланма. – Т.: Чўлпон, 2007. – Б. 127.

muassasalari xizmati faoliyatining metodologik harakat dasturi edi. Ushbu konsepsiyada keltirilgan tamoyillar jamiyat va davlatni axborot bilan ta'minlashdagi imkoniyatlarni kengaytirish, jamiyatning hujjatli yodgorliklarini saqlashdagi ro'lini o'rttirishga qaratilgan edi.

Ushbu qonun arxivlarni shakllantirish, saqlash va ulardan foydalanishda yuzaga keladigan munosabatlarni xamda O'zbekiston Respublikasi arxiv muassasalari faoliyatini tartibga solishga xizmat qilgan. Mazkur qonun O'zbekiston xududida mavjud bo'lgan barcha arxiv hujjatlarini to'liq qamrab olishga, O'zbekiston Respublikasi Milliy arxiv fondining yaxlitligini saqlab qolishga va fuqarolar, jamiyat va davlatning ijtimoiy, madaniy, ilmiy va boshqa ehtiyojlarini qondirish maqsadida arxiv hujjatlarini hisobga olish, ekspertiza qilish, ro'yxatdan o'tkazish, butlash xamda ulardan foydalanishning yagona tartibini belgilashga qaratilgan.

“Arxivlar to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonunida qonunning maqsadi va vazifalari, arxivlar to'grisidagi qonun hujjatlari, asosiy tushunchalar, O'zR MAFning tashkil etilishi, arxiv hujjatlariga bo'lgan mulkdorlik huquqi, arxivlar tuzish huquqi, arxiv hujjatlarini doimiy saqlash tartiblari, idoraviy arxivlar, fuqarolarning shaxsiy arxivlari, qayta tashkil etilayotgan va tugatilayotgan korxonalar, muassasalar va tashkilotlarning arxiv fondlarini hujjatlarini saqlash qoidalarini o'z aksini topgan¹⁵. Shuningdek, bunda arxiv ishini davlat tomonidan boshqarish, davlat arxiv muassasalarini moliyalash, arxiv muassasalarining xizmatlari, arxivlarni butlash, hujjatlar saqlanishini ta'minlash yuzasidan mulkdorlarning majburiyatlari, O'zR MAF hujjatlarini davlat hisobiga olish, arxiv hujjatlaridan foydalanish, arxiv ishi sohasidagi xalqaro hamkorlik, O'zR MAF hujjatlarining O'zbekistondan olib chiqilishi, soha faoliyatida uchraydigan nizolarni hal etish va “Arxivlar to'grisida”gi Qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik kabi masalalarga oid tartib qoidalar o'z aksini topgan.

¹⁵ Ўзбекистон Республикасининг “Архивлар тўғрисида”ги Қонуни. – Тошкент, 1999. 15 апрель. – №1-модда.

"Arxivlar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni 1999- yildan 2010- yilgacha bo'lgan davrda Respublika arxiv muassasalarida, xususan, Farg'ona viloyat davlat arxivi va uning filiallarida ham ushbu qonun qoidalariga asosan ish yuritilgan. 2010-yil 15-iyunda esa sohani takomillashtirish borasida mukammallashtirilgan tartib-qoidalarni o'z ichiga olgan "Arxiv ishi to'g'risidagi Qonunning qabul qilinishi va amalga kiritilishi bilan o'z kuchini yo'qotgan.

Ana shunday muhim ahamiyatga ega yana bir huquqiy-me'yoriy hujjat O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999- yil 30- oktyabrdagi "Arxiv ishi bo'yicha me'yoriy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 482-sonli Qarori bo'lib, unga ilova qilingan namunaviy nizomlar O'zR MAF tashkil etilishi bilan bog'liq o'zgarishlarni amalga tadbiiq etishga qaratilgan.

Mazkur qarorning 3-ilova "O'zR Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Bosh arxiv boshqarmasi ("O'zbosharxiv") to'g'risida"gi Nizom bo'lib, ushbu Nizom O'zR Vazirlar Mahkamasining 2004- yil 3- fevraldagi "O'zRda arxiv ishini boshqarishni yanada takomillashtirish to'g'risida"gi 49-sonli qarorining qabul qilinishi bilan o'z kuchini yo'qotgan. Vazirlar Mahkamasining 49-sonli qaroriga 4-ilovada "O'zbosharxiv" o'rnida tashkil etilgan "O'zarxiv" agentligi to'g'risidagi nizom keltirib o'tilgan.

Ushbu qaror va uning ilovalarida keltirilgan nizomlarda keltirilgan tartib-qoidalar (kiritilgan o'zgartirishlar e'tiborga olgan holda) Respublikaning barcha arxiv muassasalarida, xususan, Farg'ona viloyat davlat arxivi va uning filiallarida hozirgi kungacha amalda qo'llanilmoqda.

O'zR MDA bilan kelishilgan holda 1999- yil 5- noyabrda "O'zR banklarida arxiv ishlarini yuritish to'g'risida"gi qoidalar majmuyi qabul qilingan bo'lib, bu qoidaiarga 2010- yil 8- sentabrda tegishli o'zgartirishlar kiritilgan¹⁶. 2007- yil 2- iyunda "O'zbekiston Respublikasi banklarida elektron arxiv ishlarini yuritish tartibi to'g'risida"gi yo'riqnoma tasdiqlanib, amalga joriy qilinishi munosabati

¹⁶ Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг "Архив иши бўйича меъёрий ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида"ги 482-сонли Қарори. – Тошкент, 1999 йил 30 октябрь.

bilan Farg'ona viloyati banklari idoraviy arxivlarida ham elektron hujjatlarni yuritish va jamlash ishlari bajarila boshlangan.

Shunday qilib, birinchi bosqichda amalga oshirilgan huquqiy islohotlar jarayonida Respublikada hujjatchilik va arxiv sohasidagi yangi ijtimoiy tuzumlarning asoslari yaratildi.

Ikkinchi bosqich 2001- yildan hozirga qadar. Bu bosqichdagi ustuvor yo'nalishlarning barchasini o'ziga qamrab olgan eng muhim vazifa mamlakatimizda ushbu sohadagi amalga oshirilayotgan ishlar samaradorligini oshirish va izchillikni ta'minlashdan iborat bo'ldi. Bu bosqichda mustaqil rivojlanish yildada to'plangan tajribani tahlil etish va umumlashtirish eng asosiy vazifa sifatida davom ettirilmoqda.

Xususan, O'zbekiston Respublikasining 2003- yil 11- dekabrda "Elektron raqamli imzo to'g'risida"gi, "Axborotlashtirish to'g'risida"gi, 2004- yil 29- aprelda "Elektron hujjat aylanishi to'g'risida"gi qonunlari O'zbekistonda arxiv ishi sohasida muhim o'zgarishlarni amalga tadbiq etishga qaratilgan. Bunda jahonning yetakchi davlatlari arxivlarida joriy etilgan elektron tizim tajribasiga asosan hamda sohaga zamonaviy kompyuter texnologiyalarini qo'llash borasidagi tartib qoidalar o'z aksini topgan. Ushbu qonunlar ijrosini ta'minlash xususida O'zR Vazirlar Mahkamasi huzuridagi "O'zarxiv" agentligi bosh direktorining 2007- yil 17- iyul 18-sonli buyrug'iga asosan, "Axborot resurslarining arxiv nusxalarini yaratish va ularni davlat saqloviga topshirish tartibi bo'yicha" yo'riqnoma tasdiqlangan (2007- yil 23- avgustdan kuchga kirgan).

"O'zarxiv" agentligi bosh direktorining "Elektron arxivlar to'g'risida"gi namunaviy nizom xususidagi 2011- yil 22- dekabrda 89-sonli buyrug'ining ijrosini ta'minlash maqsadida Respublika davlat arxivlarida elektron hujjatlar hamda elektron arxivlarni yaratish borasida qator amaliy ishlar bajarila boshlandi¹⁷. Farg'ona viloyat davlat arxivida bu borada olib borilgan ishlar ko'lamini keng bo'lmasada, imkon darajasida idoraviy arxivlarda hujjatlarning

¹⁷ Ўзбекистон Республикасининг "Электрон рақамли имзо тўғрисида"ги Қонуни. – Тошкент, 2013; Ўзбекистон Республикасининг "Ахборотлаштириш тўғрисида"ги Қонуни. – Тошкент, 2003 йил 11 декабрь; Ўзбекистон Республикасининг "Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида"ги Қонуни. – Тошкент, 2009.

elektron nusxalarini, axborot resurslari bazasini yaratish hamda ularning arxiv nusxalarini yaratish masalasi yo'lga qo'yila boshlandi. Lekin viloyat davlat arxivlarida ushbu masala talab darajasida emas .

2010- yil 15- iyunda O'zbekiston Respublikasining "Arxiv ishi to'g'risida"gi qonuni qabul qilindi. Ushbu Qonunning maqsadi arxiv ishi sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iborat. Bunda arxiv hujjatlariga egalik huquqi, qayta tashkil etilayotgan va tugatilayotgan korxonalar, muassasalar va tashkilotlarning arxiv hujjatlarini davlat saqloviga qabul qilish tartiblari, arxiv ishi sohasidagi davlat boshqaruvi tartiblari, O'zR MAF tarkibi, arxiv hujjatlarini MAF tarkibiga kiritish va chiqarish tartiblari, MAF katalogini yuritish va boshqa tartib qoidalar, arxivlarning turlari va ularni tashkil etish va tugatish shartlari, arxiv hujjatlarini jamlash, hisobga olish, saqlash va ulardan foydalanish, hujjatlar qimmatini ekspertizasini tashkil etish qoidalari, arxivlarda ko'rsatiladigan xizmat turlari, arxivlarni moliyalashtirish va arxiv sohasidagi xalqaro hamkorlik masalalariga oid tartib qoidalar o'z aksini topgan.

Shuningdek, mazkur qonun ijrosini ta'minlash va shu kungacha mavjud bo'lgan sohaga oid boshqa huquqiy-me'yoriy hujjatlarga qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritish maqsadida Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2012- yil 5- aprelda "O'zbekiston Respublikasida arxiv ishini takomillashtirish to'g'risida"gi 101-sonli qarori qabul qilingan. Ushbu qaror va unga ilova qilingan nizomlarda Respublika arxiv ishiga oid eng yangi tartib-qoidalar o'z aksini topgan. Hozirgi kunda Respublika miqyosidagi arxiv muassasalari, xususan, Farg'ona viloyati davlat arxivi va uning filiallari ushbu qonun va qarorlar hamda sohaga oid boshqa me'yoriy hujjatlarda keltirilgan qoidalarga asosan faoliyat yuritmoqda.

Mustaqillik arafasida Farg'ona viloyat davlat arxivida ish yuritishdagi quyidagi o'zgarishlarni ko'rish mumkin. Xususan, 1989- yil 21- oktyabrda o'zbek tiliga davlat tili maqomining berilishi bilan, tashkilot, korxonalar va boshqa davlat muassasalarida hujjatlarni rasmiylashtirish o'zbek tilida yuritilishi boshlangan. 1991- yilda Farg'ona viloyat davlat arxivida tub islohotlar amalga oshirila boshlangan. Bularga, ish yuritish hujjatlarini o'zbek tilida olib borishni

nazorat qilish, hujjatlar saqlovini ta'minlash sharoitlarini yaxshilash, ulardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, arxiv binolarini ta'mirlash ishlarini olib borish va boshqalarni ko'rsatib o'tish mumkin. Shuningdek, 1991- yildan boshlab, Respublikamizning aksariyat muassasalari jumladan, Farg'ona viloyat davlat arxivi va uning filiallarida pullik xizmat ko'rsatish tizimi tashkil etildi va buning natijasida arxiv muassasalariga qo'shimcha daromad olish uchun imkon yaratildi.

Hozirda viloyatdagi arxiv muassasalarida 80 dan ortiq, shu jumladan, viloyat davlat arxivida 41 nafar arxivchi-mutaxassis xodimlar faoliyat yuritib kelmoqda. Xodimlarning aksariyat qismi yosh mutaxassislardan tashkil topgan. Mustaqillik yillarida viloyatda arxiv ishini tashkil etish borasida bir qator islohotlar amalga oshirilgan bo'lib, bunda arxiv muassasalari binolarining ta'mirlanishi, foydalanishga yaroqsiz holga kelganlariga yangi binolarning ajratilishi va foydalanishga topshirilishi hamda yangi arxiv muassasalarining tashkil etilishi hamda arxivlarda ish yuritishning takomillashtirishga qaratilayotgan e'tiborni alohida ko'rsatib o'tish mumkin. Shuningdek, viloyat davlat arxivini muntazam ravishda butlash, hujjatlar qimmatdorligi ekspertizasini tashkil etish, doimiy saqlovga ajratib olingan MAF hujjatlarni davlat ro'yxatidan o'tkazish, hujjatlarni saqlash, arxivlarda saqlanayotgan hujjatlarni o'z vaqtida ta'mirlash, matnni qayta tiklashni talab qiluvchi hujjatlar ro'yxatini tuzish, arxiv hujjatlari ilmiy-ma'lumotnoma apparati tizimini yaratish, ulardan foydalanishni tashkil etish hukumatimiz tomonidan ishlab chiqilgan sohaga oid huquqiy-me'yoriy hujjatlarida keltirilgan tartib qoidalar asosida amalga oshirilishi ta'minlanmoqda.

II BOB. FARG'ONA VILOYATI DAVLAT ARXIVI FONDLARI TAVSIFI

2.1. Mustaqillka qadar mavjud bo'lgan fondlar tavsifi

Farg'ona viloyati tarixi jamg'armasida Farg'ona shahri, Namangan va Andijon viloyatlari tarixiga oid hujjatlar mavjud. Shuningdek, Farg'ona viloyati ishchi-sovet, soldat va dehqonlari xo'jaliklari jamg'armasida shu viloyatlardagi sovet hukumatining o'rnatilishi, shuningdek, Farg'ona viloyati boshqaruv tizimi, madaniy qurilish, ocharchilikka, ishsizlikka, xotin-qizlarni jamoat ishlariga jalb qilishga oid hujjatlar bor.

Sanoat jamg'armasida esa bevosita o'lkada mahalliy va turli xil hunarmandchilik tarixiga oid "Sredazneft" va "Azot" kabi ishlab chiqarish korxonalari, yog' va boshqa turli kambinatlar, ipakchilik kambinatlari, paxta tozalash va irrigatsiya ishlariga oid hujjatlar bor. Viloyatdagi bir qator elektirlashtirishga oid hujjatlar ham mavjud. Farg'ona elektr xo'jaligini boshqarish jamg'armasida mujassamlashgan, qishloq xo'jaligi jamg'armasida, qishloq xo'jaligini rivojlanishi, yer-suv islohotlari, yirik kolxoz va sovxozlarni qurilishi, paxta, uzum, chorvachilik shuningdek, qishloq xo'jaligining yangi texnikalar bilan ta'minlanganligiga oid hujjatlar mavjud¹⁸.

Xalq ta'lim jamg'armasida, viloyatdagi oily o'quv yurtlarini tashkil etilishiga, maktab, bolalar madaniy uylari, o'rta maxsus bilim yurtlariga oid hujjatlar mavjud. Kasaba uyushmalari jamg'armasida, savodsizlikka qarshi kurash, qishloqlar ustidan boshqaruv mamlakatda sobiq sovet davri boshqaruviga shuningdek, Ikkinchi jahon urishi davrida front ortidagi yordamlashish tarixiga oid hujjatlar bor.

Xalq xo'jaligini qayta qurish jamg'armasida korxonalarning, aholi punktlarining qurilishiga oid hujjatlar mujassamlashgan.

Shaxsiy jamg'armada esa O'zSSRda xizmat qilgan ko'pgina kishilar to'g'risidagi qimmatli ma'lumotlar joy olgan. Sobiq SSSR yuqori kengashi, shuningdek

¹⁸ Жумаев У. Ўрта Осиё ва Ўзбекистонда архив иши тарихи....— Б. 62.

O'zSSR mahalliy ishlab chiqarish, paxta, chorvachilik, ishchi hizmatchilar o'rtasida o'tkazilgan munosabatlarni yoritib beradi.

Farg'ona viloyat davlat arxivida 711 jamg'arma, 1917- yildan hozirgi davrgacha bo'lgan 152519 yig'ma jild va 1918- yildan hozirgi davrgacha 4604 saqlov birligidagi suratli hujjatlar mavjud¹⁹. Arxiv fondlari Farg'ona viloyati va Farg'ona shahri tarixini, qisman bir vaqtlar Farg'ona viloyati tarkibiga kirgan Andijon va Namangan viloyatlari tarixini ham aks ettiradi. Farg'ona viloyat ishchi, soldat va dehqon deputatlari Sovetining fondi (121-f.) vodiya Sho'rolar hokimiyatining o'rnatilishi, ocharchilik va ishsizlikka qarshi kurash, istiqloлчаilik harakati, ayollarni ozodlikka chiqarish kabi masalalarni yoritadi. Arxiv fondlaridagi hujjatlar viloyatda sanoat korxonalarining bunyod etilishi, sug'orish shoxobchalarining barpo etilishi, jumladan, katta Farg'ona kanalining qurilishi, viloyatda maorif va madaniyatning rivojlanishi haqida batafsil ma'lumotlar beradi. Farg'ona viloyat davlat arxivida fotosuratlar fondi ham mavjud bo'lib, ularda viloyatda ishga tushirilgan korxonalar, sug'orish inshootlari, bunyod etilgan qasaba (posyolka) larning umumiy ko'rinishi aks ettirilgan. Fondga deputatlar, faxriylar, ishlab chiqarish ilg'orlarining ham suratlari saqlanadi. Marg'ilon va Qo'qon shaharlarida Farg'ona viloyat davlat arxivining filiallari faoliyat ko'rsatmoqda. Bundan tashqari, Oltiariq, Quva, Buvayda, Marg'ilon va Uchko'priqda xo'jalik hisobidagi shaxsiy tarkib arxivlari tashkil etilgan²⁰.

Umuman olganda Farg'ona viloyat davlat arxivida jami 17 ta bo'limda 420 fond royxatga olingan bo'lib, uning tarkibida 255751 saqlov birligidagi hujjatlar saqlanmoqda. Mazkur tadqiqot ishida viloyat davlat arxivining e'tiborga molik bolgan bir qator fondlarni alohida tavsiflashga qaror qildik.

Viloyat davlat arxivi bolimlari quyidagilar: davlat boshqaruvi, rejalashtirish va statistika, davlat standarti, sanoat, qishloq, ormon, suv xojaligi, qurilish va arxitektura, transport, aloqa, radio va televideniye, savdo va umumiy ovqatlantirish tarmoqlari, ta'minot va tayyorlov, moliyalashtirish, kredit, davlat

¹⁹ Тилеукулов Г.С. История развития архивного дела в Узбекистане. – Т., 1995. – С. 38.

²⁰ Фаргона вилоят давлат архивининг лавозимлар йўриқномаси.... – Б. 1–2.

Arxivning “Davlat boshqaruvi bolimi”da jamlangan fondlaming barchasi mustaqillikka qadar mavjud boigan, ya'ni sovet davrida yaratilgan hujjatlar majmuidir. Mazkur bolimning F.91 – “Farg’ona viloyat deputatlari ijroiya qo’mitasi” nomli fondda 1938- yildan 1993- yilgacha bo’lgan davrda yaratilgan hujjatlar jamlangan. Unda 7846 ta yig’majildga jamlangan hujjatlar mavjud. Ushbu fond-da Farg’ona viloyatida arxiv ishining tashkil etilishi va rivojlantirilishi bilan bog’liq hujjatlar jamlanganligi e’tiborga molikdir.

Ulardan 1-ro'yxatga kiritilgan 76, 367-yig'majildlarda jamlangan hujjatlar-
da Farg'ona viloyat arxivi va uning filiallarini tashkil etilishi tog'risida ma'lu-
motlar o'z aksini topgan, Xususan, 1938- yilda Farg'ona viloyati arxiv bo'limi
tashkil topgan. Farg'ona viloyat ijroiya qo'mitasining 1962- yil 25- iyul kundagi
№395-sonli qarori bilan Farg'ona viloyat arxiv bo'limi bilan Farg'ona viloyat
davlat arxivi birlashib Farg'ona viloyat davlat arxivi nomi bilan faoliyat ko'rsata

²¹ Справочник по архивном делу в Узбекистане (1918–1968). – Ташкент, 1970. – С. 47.

boshlagan²². Shundan boshlab, Farg'ona viloyatida arxiv ishi yoiga qo'yilgan va unda viloyatning davlatga tegishli korxona va tashkilotlari hujjatlarini jamlash, ulami saqlash va ulardan foydalanish yo'lga qo'yilgan.

Mazkur fond hujjatlarini o'rganish davomida viloyat davlat arxivi dastlab 22 shtat birligida ish yuritishni boshlagan, tuman arxivlari shtat birligi esa dastlab 7 tani tashkil etgan. Ular quyidagi lavozimlardan iborat boigan:

1. Arxiv boshligi - 1 ta;
2. Katta ilmiy xodim - 5 ta;
3. Ilmiy xodimlar - 6 ta;
4. Katta arxivariuslar – 4 ta;
5. Hisobchi - 1 ta;
6. Farrosh- 1 ta;
7. Qorovul - 3 ta;
8. Sekretar-mashinist - 1 ta.

Jami 22 ta.

Viloyat arxivi filallarining har birida dastlab faqat bittadan ilmiy xodimlar va bir nafardan nazoratchilar faoliyat yuritishgan.

Viloyat arxivining “Davlat boshqaruvi” bo'limida, keltirib o'tilganlardan tashqari, boshqaruvning turli sohalariga oid yana bir qator fondlarda qimmatli hujjatlar mavjud. Ular: F-2. – “Farg'ona shahar ijroiya qo'mitasi” (1927–1992-yillar, yig' masjildlar soni 1643 ta); F-78. – “Qizil armiya va ishchi deputatlar kengashi Rishton uyezdi ijroiya qo'mitasi” (1918–1926- yillar, yig' majildlar soni 62 ta); F-79. – “Farg'ona shahar ijroiya qo'mitasi deputalarini saylash saylov komissiyasi” (1955–1963- yillar, yig' majildlar soni 20 ta); F-131. – “Farg'ona viloyat xalq-nazorat qo'mitasi” (1966–1990- yillar, yig' majildlar soni 1891 ta); F-152. – “Farg'ona shahar xalq-nazorat qo'mitasi” (1966–1990-yillar, yig' majildlar soni 840 ta); F-187. – “Farg'ona viloyat ijroiya qo'mitasining narxlash

²² Жумаев У. Ўрта Осиё ва Ўзбекистонда архив иши тарихи ва Ўзбекистоннинг асосий архивлари. – Тошкент, 2010. – Б.61

bo'limi" (1967–1989- yillar, yig'majildlar soni 6 ta); F-127. "Farg'ona viloyat bosmaxonasi" (1968–1992- yillar, yig'majildlar soni 417 ta);

- F-190. – "SSSR Ministrlar Kengashi qoshidagi din ishlari bo'yicha kengashi" (1944–1989- yillar, yig'majildlar soni 623 ta).

Arxivning mazkur fondlari hujjatlarida viloyat hayotiga oid muhim voqealarga oid qimmatbaho hujjatlar jamlangan²³.

Viloyat arxivining "Rejalashtirish va statistika, davlat standarti" bo'limida jami uchta fond mavjud bo'lib, ularda 2397 ta yig'majildda hujjatlar jamlangan. Bular:

- F-11. – "Farg'ona kartochkalar byurosi" (1942–1947- yillar, yig'majildlar soni 19 ta);

- F-119. – "Farg'ona viloyat ijroiya qo'mitasining rejalashtirish komissiyasi" (1968–1979- yillar, yig'majildlar soni 848 ta);

- F-144. – "Farg'ona viloyat mehnat bo'limi" (1961–2001- yillar, yig'majildlar soni 728 ta)²⁴.

Mazkur bo'limda jamlangan fondlarning barchasi mustaqillikka qadar tashkil etilgan. Ulardagi hujjatlarning asosiy qismi sovet davriga oid bo'lib, faqat 144-fond hujjatlari orasida mustaqillik davriga oidlari mavjud.

Viloyat davlat arxivining "Sanoat" nomli bo'limida 30 ta fond tarkibida 9,5 mingdan ortiq yig'majildda jamlangan hujjatlar saqlanadi. Mazkur bo'lim hujjatlari viloyat sanoat ishlab chiqarishi tarixiga oid hujjatlar majmuidan iborat. Ushbu bo'limdan jamlangan arxiv fondlarining asosiy qismi mustaqillikka qadar tashkii etilgan. Ularning bir qismida aynan sovet davrida yaratilgan hujjatlar jamlangan bo'lsa, bo'limga kiritilgan fondlarning aksariyat qismida viloyat sanoat tashkilotlarining mustaqillik yillaridagi faoliyati tarixiga oid hujjatlar ham jamlangan.

²³ Мирзабаев А., Алимов И., Вайс М. Л. Архивы Узбекистана: краткий исторический очерк. – Ташкент, 1960. – С. 73.

²⁴ FVDA, 91-fond, 1-go'xat, 267-ish, 159-varaq; Мирзабаев А., Алимов И., Вайс М.Л. Архивы Узбекистана: краткий исторический очерк. – Ташкент, 1960 – С. 74.

- F-49. – “Farg’ona tajriba-ta'mirlash mexanika zavodi / ORMZ/” (1949-1999- yillar, yig'majildlar soni 564 ta);
- F-55. – “Uzsexozximiya Farg’ona viloyat ishlab-chiqarish birlashmasi” (1979–1993- yillar, yig'majildlar soni 52 ta);
- F-59. – “Farg’ona paxta tozalash zavodi” (1921-1997-yillar, yig'majildlar 1288 ta);
- F-104. – “Farg’ona baliqchilik xo'jaligi” (1971–1995-yillar, yig'majildlar soni 55 ta);
- F-135. – “Farg’onagaz viloyat ishlab chiqarish birlashmasi” (1963–2006- yillar, yig'majildlar soni 2134ta);
- F-135. – “Farg’ona viloyat elektrotarmoqlar korxonasi” (1963–2000-yillar, yig'majildlar soni 1454 ta);
- F-140. – “Farg’ona viloyat mahalliy sanoat boshqarmasi” (1968–2001-yillar, yig'majildlar soni 874 ta);
- F-208. – “Farg’ona viloyat neft mahsulotlari korxonasi” (1975–2001-yillar, yig'majildlar soni 204 ta) va boshqalar.

Viloyat mahalliy sanoat boshqarmasi va unga qarashli davlat hamda nodavlat tashkilotlarining hujjatlari jamlangan yuqorida keltirib o'tilgan hamda ilovalarda ko'rsatib o'tilgan qator fondlardagi hujjatlardan viloyatda sanoat ishlab chiqarishining yo'lga qo'yildashi, rivojlantirilishi, ularing yillar davomidagi ko'rsatkichlari statistikasi hamda sanoat mollariga qo'yilgan davlat standarti talablari to'g'risida ma'lumotlarni bilib olish mumkin.

Viloyat davlat arxivining to'rtinchi bo'limi “Qishloq xo'jaligi, o'rmon, suv xo'jaligi” deb nomlanadi. Mazkur bo'limda 65 ta fond ro'yxatdan o'tkazilgan. Ularning bir qismi, xususan, F.9, F.12, F.16, F.18, F.21, F.27, F.37, F.38, F.41, F.57, F.58, F.66, F.70-fondlar hujjatlari Farg’ona viloyat arxivi filiallariga berilgan.

F.82. – “Farg’ona qurish tizimi boshqarmasi” nomli fond hujjatlari esa O’zbekiston Respublikasi Markaziy Davlat arxiviga topshirilgan²⁵.

Mazkur bo’lim tarkibiga kiritilgan quyidagi fondlar hujjatlari orasida viloyatning qishloq va suv xo’jaligi tarixiga oid manbalar uchratish mumkin. Bular:

- F-89. – “Farg’ona viloyat qishloq xo’jalik boshqarmasi /Agroprom/” (1968–1990- yillar, yig’majildlar soni 4338 ta)²⁶;
- F-133. – “Farg’ona viloyat suv inshootlari boshqarmasi” (1963–1996- yillar, yig’majildlar soni 728 ta);
- F-145. “Farg’ona viloyat o’rmon xo’jaligi” (1962–2005- yillar, yig’majildlar soni 605 ta);
- F-177. “Qishloq xo’jalik Vazirligining Farg’ona viloyat o’simliklarni himoya qilish boshqarmasi” (1968–1977- yillar, yig’majildlar soni 413 ta);
- F-145. – “Farg’ona viloyat veterinariya boshqarmasi” (1985–2001- yillar, yig’majildlar soni 476 ta) va boshqalar²⁷.

Arxivning ushbu bo’limi tarkibiga kiritilgan fondlarning aksariyat qismi mustaqillikka qadar tashkil etilgan, lekin ularda viloyat qishloq, o’rmon va suv xo’jaligiga tegishli tashkilotlarning mustaqillik yillaridagi faoliyati to’g’risidagi hujjatlar ham joy olgan. Arxivning “Qurilish va arxitektura” deb nomlangan 23 ta va “Transport” deb nomlangan oltinchi bo’limida 6 ta, jami 29 ta fondni o’z ichiga olgan bo’limlar hujjatlari ham sovet, ham mustaqillik davriga oiddir. Quyidagi fondlar hujjatlarida viloyat jamoat binolarining qurilishi va ulardan foydalanish tarixiga oid qimmatli ma'lumotlar jamlangan. Xususan, F-85. “Farg’ona viloyat yo’l qurilish boshqarmasi” (1949–1962- yillar, yig’majildlar soni 72 ta), F-138. – “Farg’ona viloyat qurilish va arxitektura bo’limi” (1963–1987- yillar, yig’majildlar soni 384 ta) va boshqa fondlar hujjatlari bunga misol bo’ladi.

Beshinchi bo’lim fondlaridan 15 tasi mustaqillikka qadar, 8 tasi esa mustaqillik davrida tashkil etilgan. Fondlarning bir qismi, xususan, F.29, F.40, F.44, F.84. viloyat arxivining filiallariga berilgan.

²⁵ O’z RMDA, 399-fond, 1-ro’yxat, 116-ish, 20-24- varaqlar.

²⁶ O’sha joyda

²⁷ FVDAda mavjud fondlar va fondlar tarkibi to’g’risidagi ma'lumoti. - 24 varaq.

Oltinchi bo'lim fondlarining barcha mustaqillikka qadar bo'lgan davrda tashkil etilgan, lekin ularda viloyatning avtoyo'l boshqarmasiga qarashli tashkilotlarning mustaqillik yillaridagi faoliyatiga oid hujjatlari ham jamlangan.

Viloyat davlat arxivida mavjud hujjatlarning guvohlik berishicha 1927-yil 3- fevralda Farg'ona shahar ishchi, dehqon va qizil armiya deputatlari soveti a'zolarining saylovi bo'lib o'tgan. Tanlab olingan ijroiya qo'mitasi sovetining qoshida viloyat xalq ta'limi bo'limi joylashgan bo'lib, u quyidagi vazifalarni bajargan (1927–1944- yy.):

- o'sib kelayotgan avlodning umumta'lim olishini rivojlantirish;
- katta yoshlilar o'rtasida savodsizlikni yo'qotish;
- bolalar qarovsizligini oldini olish;
- o'quvchi yoshlar o'rtasida pionerlik va ommaviy harakatlarni rivojlantirish;
- kutubxona va muzey ishini rivojlantirish;
- aholi madaniyatini oshirish va boshqalar.

Mazkur bo'lim ko'plab masalalar yechimini topish maqsadida quyidagi bo'limlarga bo'linib ish yuritgan:

- bolalar maydonchasi;
- internatlar;
- bolalar uyi;
- pionerlar uyi;
- dehqon yoshlar maktabi;
- kutubxonalar;
- o'quv-uylari;
- muzeylar;
- klublar;
- kinochilar uyi;
- teatr va boshqalar.

1965-yil fevral oyidan Xalq talimi bo'limi tasarrufidan bibliotekalar, muzeylar, klublar hamda kino hamda teatr kabi madaniyat muassasalari ajratib olingan va viloyat madaniyat ishlari boshqarmasi nazoratiga olingan²⁸.

Viloyat davlat arxivining “Madaniyat, ma'rifat, tahririyat, madaniy oqartuv” bo'limida mavjud viloyat madaniyati tarixini aks ettiruvchi arxiv fondlarini tadqiq etish jarayonida quyidagi qiziqarli manbalarga duch kelish mumkin.

Viloyat madaniyat boshqarmasi hujjatlari F.45 “Toshkent viloyat ijroiya qo'mitasi madaniyat boshqarmasining hujjatlari”, F- 46. “Viloyat madaniyat uyi” fondlar bilan belgilangan.

Shuningdek, viloyat davlat arxivining “Madaniyat, ma'rifiat, tahririyat, madaniy oqartuv” bo'limining F-123. “Farg'ona viloyat kinofikatsiya bo'limi”, F-124. “Farg'ona viloyat madaniyat boshqarmasi” hamda F-158. “Farg'ona viloyat ilmiy-metodik markazning Xalq ijodiy uyi” kabi fondlar hujjatlari 1963–2004- yillarga oid. Mazkur fondlarda jami 1439 ta yig'majild mavjud bundan 20 tasi mustaqillik yillariga mansub bo'lib, qolgani sovet davriga tegishlidir²⁹.

Farg'ona viloyati madaniyati boshqarmasi tarixiga to'xtaladigan bo'lsak, viloyat madaniyati boshqarmasi Farg'ona viloyati soveti deputatlari Ijroya qo'mitasining 1963- yil 15- iyunda 489- sonli qarori bilan tashkil etilgan³⁰. O'sha vaqtda Farg'ona viloyati madaniyati boshqarmasi Farg'ona viloyati ijroya qo'mitasiga hamda O'zSSR Madaniyati Vazirligiga bo'ysungan.

Ushbu davrda viloyat madaniyati boshqarmasiga quyidagi muassasalar tegishli edi: shahar va tuman madaniyati bo'limlari, viloyat kinolashtirish bo'limi, viloyat poligrafiya sanoati bo'limi, viloyat leksiya byurosi, viloyat radioeshittirishlar bo'limi, viloyat xalq iqtisodiyot uyi, viloyat madaniyat uyi, viloyat o'lkashunoshk muzeyi, viloyat kutubxonasi, viloyat san'at bo'limi.

Farg'ona viloyati Madaniyat boshqarmasi hujjatlari Farg'ona viloyati davlat arxiviga 1963- yildan kelib tushgan. Mazkur tashkilot hozirgi kunda ham o'z faoliyatini davom ettirib kelmoqda.

²⁸ FVDAda mavjud fondlar va fondlar tarkibi to'g'risidagi ma'lumoti. – 248 varaq.

²⁹ FVDAda mavjud fondlar va fondlar tarkibi to'g'risidagi ma'lumoti. – 26 varaq.

³⁰ FVDAda mavjud fondlar va fondlar tarkibi to'g'risidagi ma'lumoti. –30 varaq.

Arxivning qiziqarli fondlar sarasiga viloyat musiqah drama va komediya teatri ham kiradi. Teatr faoliyatiga doir hujjatlar 178-fondida jamlangan. Bu fonda jami 179 ta yig'majild bo'lib, undan 119 tasi sovet davriga, qolgan 60 tasi teatrning mustaqillik yillaridagi faoliyatiga tegishlidir³¹.

1964- yilda Respublika Milliy Komiteti qaroriga binoan viloyat kutubxonasiga asos solindi. Mazkur kutubxona faoliyatiga oid hujjatlar arxivning 175- fondida jamlangan bo'lib, jami 597 ta yig'majildidan iborat. Fond hujjatlari 1964- yildan 2002- yilgacha bo'lgan davrga oiddir.

Farg'ona viloyat davlat arxivining e'tiborga molik bo'limlaridan yana biri "Fan" nomli o'n uchinchi bo'limidir. Unda viloyatda fan va ta'lim hamda arxiv ishi kabi sohalarda ishning yo'lga qo'yildashi tarixiga oid muhim hujjatlar jamlangan. Mazkur bo'lim fondlari ham sovet davrida tashkil etilgan, lekin ularning aksariyatida mustaqillik davri hujjatlari ham mavjud.

Xulosa qilib shuni aytish joizki, Farg'ona viloyat davlat arxivida saqlanayotgan, mustaqillikka qadar mavjud bo'lgan fondlarda jamlangan hujjatlar ham o'zbek xalqi tarixining turli tomonlarini yorituvchi noyob hujjatlar davlat va jamiyat hayotida muhim o'rin egallashi shubhasizdir.

Viloyat davlat arxivida saqlanayotgan fondlar hujjatlari orasida eng qadimiysi 1918- yilga borib taqaladi. Mazkur fondlar hujjatlaridan vatanimiz, shu jumladan, viloyat tarixiga oid bir qator ilmiy maqolalar hamda qo'lyozma asosidagi kitoblar yaratish mumkin. Mazkur жараёнда bitiruv malakaviy ishiga qo'yilgan talablardan chetga chiqmaslik maqsadida imkon darajasida qisqartirib, faqatgina ayrim fondlargagina tavsif berildi.

2.2. Mustaqillik yillarida tashkil etilgan yangi fondlar

Mustaqillik yillarida Respublika Davlat arxiv fondi O'zbekiston Respublikasi Miliy arxiv fondiga aylantirildi. Bu Respublika miqiyosida saqlanayotgan qimmatli arxiv hujjatlari hajmining keskin ortishiga olib keldi.

³¹ O'sha hujjat. 116 varaq

Milliy arxiv fondiga endilikda nafaqat davlat tashkilotlari, korxona va muassasalari hujjatlari, balki nodavlat tashkilotlarining qimmatli hujjatlari jamlanadigan hamda saqlanadigan bo'ldi.

Buning natijasida Respublika arxiv muassasalarida yangi mustaqillik yillarida yaratilgan fondlar paydo bo'ldi. Barcha markaziy va viloyat davlat arxivlarida bo'lgani kabi, Farg'ona viloyat davlat arxivida ham mavjud fondlardan tashqari bir qator yangi arxiv fondlari tashkil etildi.

Mazkur bitiruv-malakavaiy ishini yozish davomida Farg'ona viloyat davlat arxivi tarixi va faoliyatini hamda unda jamlangan hujjatlarni o'rganish jarayonida qo'lga kiritilgan ma'lumotlarga ko'ra, 1938 yilda tashkil etilgan Farg'ona viloyat davlat arxivida mavjud fondlarning asosiy qismi sovet davrida tashkil etilgan. Ammo mazkur fondlarning aksariyat qismida, xususan, Farg'ona viloyatida joylashgan va viloyat davlat arxivining jamlov manbai hisoblangan davlat tashkilotlari, muassasalari va korxonalarining Respublikamiz mustaqillikka erishgandan keyingi yillardagi faoliyatini o'zida aks ettirgan hujjatlari ham jamlangan.

Hozirgi kunda viloyat davlat arxivining 134 ta bo'limida 1624 ta fond doirasida 255751 saqlov birligidagi hujjatlar saqlanmoqda. Arxiv bo'limlarining har birida mustaqillik yillarida jamlangan hujjatlar mavjud. Shuningdek, Respublikamiz mustaqilligi e'lon qilingandan keyin o'tgan davr mobaynida Farg'ona viloyat davlat arxivida 60 ta yangi fondlar tashkil etilgan. Mustaqillik davrida yuqorida ta'kidlaganimizdek, Davlat arxiv fondining Milliy arxiv fondiga aylantirilishi munosabati bilan nafaqat davlat tashkilotlari balki, nodavlat tashkilotlari, muassasa va korxonalarining hujjatlarini jamlagan fondlar ham tashkil etilgan. Quyidagilar bunga misol bo'ladi.

Arxivning "Davlat boshqaruvi" nomli birinchi bo'limining F-272. "Qimmatli qog'ozlar bozori faohyatini muvofiqlashtirish va nazorat qihsh markazi Farg'ona hududiy bo'limi" nomli fond hujjatlari mustaqillik davrida

tashkil etilgan (1996-2002 yillar, yig'majildlar soni 65 ta) va mazkur davr hujjatlarini o'zida jamlagan³².

"Rejalashtirish, statistika, davlat standarti" nomli ikkinchi bo'limiga kiritilgan F-144. "Farg'ona viloyat mehnat bo'limi" (1961-2001 yillar, yig'majildlar soni 928 ta) fondi hujjatlari orasida mustaqillik davriga oidlari mavjud.

"Sanoat" nomli uchinchi bo'limiga kiritilgan quyidagi fondlar mustaqillik davrida tashkil etilgan:

- F-202. "Farg'ona savdo uyi aksionerlik jamiyati" (1992-1995-yillar, yig'majildlar soni 8 ta);
- F-205. "Farg'ona go'sht-sut savdo aksionerlik jamiyati" (1996- 1998-yillar, yig'majildlar soni 68 ta)³³;
- F-213. "Farg'ona poyabzal aksionerlik jamiyati" (1993-1996 yillar, yig'majildlar soni 44 ta);
- F-214. "Gazballon apparatlari bo'yicha O'zbekiston-Rossiya ochiq turdagi aksionerlik jamiyati" (1995-1996-yillar, yig'majildlar soni 9 ta);
- F-220. "Farg'ona don aksionerlik jamiyati" (1992-2001-yillar, yig'majildlar soni 59 ta);
- F-224. "Farg'ona neft mahsulotlari bazasi" (1995-2004-yillar, yig'majildlar soni 78 ta);
- F-227. "Farboteks O'zbekiston-Rossiya qo'shma korxonasi" (1995-2006- yillar, yig'majildlar soni 62 ta);
- F-279. "Farg'ona magistral elektro-tarmoqlari korxonasi" (2002-2004-yillar, yig'majildlar soni 24 ta) va boshqalar.

Viloyat davlat arxivining "Qisliloq, o'rmon hamda suv xo'jaligi" deb nomlangan to'rtinchi bo'limida sovet davrida tashkil etilgan va mustaqillik davriga oid hujjatlar bilan to'ldirib borilayotgan fondlardan tashqari 9 ta fondga aynan mustaqillik davrida asos solingan. Xususan,

³² "Sanoat" nomli uchinchi bo'lim fondlari royxati. 3-4 varaqlar

³³ FVDAning "Savdo-umumiy ovqatlanish tarmoqlari" nomli bo'limi fondlari. - 12 varaq

- F-232. “Farg’ona viloyati “KEYS” texnik servis markazi” (1997–2006-yillar, yig’majildlar soni 29 ta);
- F-238. “Farg’ona viloyati o’simliklarni himoya qilish va agro-kimyoviy tadqiqotlar markazi” (1996–2001- yillar, yig’majildlar soni 73 ta);
- F-239. “O’zsuvloyiha institutining ekspeditsiyasi” (1999–2007- yillar, yig’majildlar soni 47 ta);
- F-232. “Farg’ona viloyati o’rmonchilik xo’jaligi” (1996–1999- yillar, yig’majildlar soni 9 ta);
- F-232. “Farg’ona suvhovza boshqarmasi” (1997-2007- yillar, yig’majildlar soni 35 ta) va boshqalar.

“Qurilish va arxitektura” deb nomlangan 23 ta fondan tashkil topgan bo’limining 8 ta fondiga mustaqillik yillarida asos solingan. Bunda jami 453 ta yig’majildda jamlangan hujjatlar saqlanmoqda. Ularda viloyatda yangi qurilgan jamoat binolari hamda avtomobil yo’llaridan foydalanishni tashkillashtiruvchi davlat va nodavlat tashkilotlarining hujjatlari saqlanmoqda. Bunda saqlanayotgan e’tiborga molik fondlar sirasiga quyidagilarni kiritish mumkin.

F-245. “Farg’ona avtomobil yo’llaridan foydalanish boshqarmasi” (1992–2004- yillar, yig’majildlar soni 75 ta); viloyat davlat arxividan joy olgan “Qurilish va arxitektura” bo’limiga tegishli hujjatlarda viloyatda joylashgan qurilish montaj boshqarma va tashkilotlarining hujjatlarida quyidagilar keltirib o’tilgan: me’morchilik ishlarini boshqarish va rejalashtirish; me’morchilik ishlari va qurilish sifatini nazorat qiliish; jamoat binolarini qayta tiklash va muhofaza qilish; boshqarmaning markaz bilan yozishma xatlari; yillik hisobotlari; qurilish ob’ektlarini qabul qilish va topshirish dalolatnomalari; qurilish va me’moriy yodgorliklarni ta’mirlash uchun ajratilgan sarf-harajat materiallari va boshqalar.

O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1992- yil 11- martdagi qaroriga asosan, Respublikada televideniya va radio eshittirish ishlarini yaxshilash maqsadida viloyat teleradio eshittirish qo’mitasi viloyat teleradio eshittirish kompaniyasiga aylantirildi.

Viloyat davlat arxivining “Aloqa, radio va televideniye” nomli bo’limida 1950- yildan 2005- yilgacha bo’lgan hujjatlar saqlanadi. Unda 9 ta fond mavjud bo’lib, ularning 3 tasi mustaqillik yillarida tashkil etilgan. Mazkur fondlardan biri 1963- yilda tashkil etilgan va bunda hozirgi kungacha viloyat teleradio kompaniyasi hujjatlarini jamlab kelayotgan “Farg’ona viloyati radio qo’mitasi / Teleradio kompaniyasi/” nomli 124-fondga quyidagi hujjatlar mavjud:

- viloyat hokimligi bilan asosiy faoliyatga doir yozishmalar; shtatlar jadvali;
- moliyaviy rejalar;
- asosiy faoliyat bo’yicha tadbirlar rejasi;
- o’zteleradio va viloyat hokimligiga yuborilgan axborot va ma’lumotlar;
- kompaniya raisining doklad materiallari;
- to’la ma’lumotga ega bo’lgan xodimlar ro’yxati;
- kasaba uyushmasi hujjatlaridan iborat³⁴.

Shuningdek, mazkur bo’limda F-246. “Adolat ko’zgusi”, “Zerkalo” ro’znomalari tahririyati (1995–2000- yillar. Soni 38 ta); F-248. “Farg’ona telekom ochiq turdagi aksiyadorlik jamiyati” (1996–1999- yillar. Soni 58 ta); F-252. “Farg’ona yangiliklari” gazetalari tahririyati (1989–2000- yillar. Soni 71 ta); F-282. “Farg’ona tongi” ro’znomasi tahririyati (2001–2005- yillar. Soni 19 ta) va boshqa reklama tijorat studiyasining faoliyatlari bo’yicha hujjatlar jamlangan.

Arxivning “Savdo-umumiy ovqatlanish tarmoqlari” deb nomlangan bo’limining esa 3 ta fondi mustaqillik yillarida taslikil etilgan. Mazkur fondlarning deyarli barchasi xususiy korxonalar hujjatlaridan (134 ta yig’majildan) iborat bo’lib, ulardan viloyatda aholiga xizmat ko’rsatish sohasida amalga oshirilgan ishlarning yo’lga qo’yish borasidagi ma’lumotlarni olish mumkin.

Viloyat davlat arxivining “Xalq ta’limi, mutaxassislik tayyorlash” deb nomlangan bo’limida jami 32 ta fond jamlangan bo’lib, ularning 25 tasi mustaqillikka qadar va 7 tasi mustaqillik yillarida tashkil etilgan. Shunga qaramay,

³⁴ FVDA, 91-fond, 1-ro’yxat, 247-ish, 60-varaq.

ularning aksariyati mustaqillik davri hujjatlari bilan to'ldirib borilmoqda. Mazkur bo'limda yangi tashkil etilgan fondlarda asosan mustaqillik yillarida ochilgan maktabgacha ta'lim muassasalari, kasb-hunar kollejlari hamda akademik litseylar fiujjatlari jami 263 ta yig'majildda jamlagan³⁵.

Mustaqillik davrida tashkil etilgan yangi fondlari mavjud bo'limlardan yana biri arxivning "Viloyat adliya boshqarmasi, sud va prokuratura" bo'limidir. Bunda jami 12 ta fond mavjud bo'lib, ulardan 3 tasi mustaqillik davrida tashkil etilgan. Mazkur fondlarning 2 tasi shahar notarial idoralari va yana biri "Farg'ona viloyat xo'jalik sudi" hujjatlarini jamlagan fondlardir. Ushbu fondlarda jami 4858 ta yig'majildda jamlangan va hujjatlarining sanasi 1995- yildan 2006-yilgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi³⁶.

Arxivning "Viloyat jamoat tashkilotlari" deb nomlangan bo'limida esa jami 32 ta fond jamlangan bo'lib, ulardan 2 tasi yangi fondlardir. Bular O'zbekiston Milliy arxiv fondining jamlov manbai ro'yxatiga kiritilgan nodavlat tashkilotlari, xususan, F-216 – "Farg'ona viloyat "Sog'lom avlod uchun" xalqaro xayriya jamg'armasining hududiy bo'limi" va F-286 – "Farg'ona invest" ma'suliyati cheklangan jamiyat hujjatlaridan tashkil topgan 27 ta yig'majilddan iborat. Mazkur fond hujjatlarining sanasi 1993–1999- yillarni o'z ichiga oladi.

Umuman olganda, viloyat davlat arxivida mustaqillik yillarida tashkil etilgan fondlar arxivdan joy olgan O'zbekiston tarixini, xususan, Farg'ona viloyati davlat va nodavlat tashkilotlari, muassasalari va korxonalari, bu yerda tavallud topgan va namunali hayot yo'lini bosib o'tgan tarixiy shaxslar hayoti hamda faoliyatiga oid qimmatli hujjatlar majmuini yanada boyitishda yordam beradi. Ushbu oltinga teng arxiv manbalarini ko'z qorachig'idek asrash va kelajak avlodga yetkazib berish tarixchi va arxivshunos mutaxassislar uchun ham qarz ham farzdir.

2.3. Viloyat arxiv ishi sohasida erishilgan yutuqlar

³⁵ FVDAning "Xalq ta'limi, mutaxassislarni tayyorlash" nomli bo'limi fondlari. 17–18 varaqlar.

³⁶ FVDAning "Viloyat adliya boshqarmasi, sud va prokuratura" nomli bo'limi fondlari. 22-varaq.

Farg'ona viloyat davlat arxivi tashkil etilgandan buyon viloyatda arxiv ishini tashkil etish va rivojlantirish Respublikada sohaga oid qabul qilingan huquqiy-me'yoriy hujjatlarda keltirilgan tartib qoidalar asosida yo'lga qo'yilgan. Mustaqillik yillarida viloyatda butun Respublikada bo'lgani kabi, arxiv ishini rivojlantirish hamda takomillashtirish borasida bir qator islohotlar amalga oshirildi. Xususan, Respublikada arxiv ishini isloh qilish maqsadida qabul qilingan yangi huquqiy-me'yoriy hujjatlar asosida ishni tashkillashtirish va takomillashtirish ishlari tizimli ravishda amalga oshirilmoqda.

Xususan, Respublika Davlat arxiv fondi o'rnida O'zbekiston Milliy arxiv fondi tashkil etilishi munosabati bilan arxivlarda, shu jumladan Farg'ona viloyat davlat arxivi va uning filiallarida nafaqat davlat tashkilotlari, muassasa va korxonalari, balki nodavlat tashkilotlari hamda shaxsiy arxiv fondlari hujjatlari-ning qimmatdorligi ekspertizasini tasdik etish va ekspertiza talablariga javob bergan qimmatli hujjatlarni jamlash ishlari yo'lga qo'yildi.

Farg'ona viloyat arxiv ishi boshqarmasi O'zR Vazirlar Mahkamasining 2004- yil 3- fevraldagi 49- sonli qaroriga asosan, Respublikada arxiv ishini boshqarish masalasiga ham ko'zga ko'rinarli yangiliklar kiritildi, xususan, mahalliy arxiv boshqarmalari huquqlari kengaytirildi.

Arxivlarga qabul qilinayotgan hujjatlar hisobini olish va ularga egalik huquqini beruvchi hujjatlarni rasmiylashtirish ishlari mustaqillik davrida qabul qilingan me'yoriy hujjatlarda keltirilgan talablar asosida amalga oshirilmoqda. Farg'ona viloyat arxiv muassasalarining bir nechtasi, xususan, viloyat davlat arxivining yangi binolar bilan ta'minlanishi va ularning zamonaviy texnika vositalari bilan jihozlanishi mustaqillik yillarida viloyat arxiv sohasida erishilgan yutuqlar sirasiga kiradi.

Shuningdek, viloyat arxiv muassasalariga Oliy va O'rta maxsus ta'lim muassasalarining "Arxivshunoslik" ta'lim yo'nalishi bo'yicha tahsil olgan mutaxassis kadrlarning jalb etilishi, ularda faoliyat yuritayotgan xodimlarning qayta tayyorlov hamda malaka oshirish kurslarida muntazam tahsil olishlariga imkon

yaratilishini ham mustaqillik yillarida arxiv ishi sohasida amalga oshirilgan ijobiy natijalar qatorga kiritish mumkin.

Ma'lumki, arxivlaming, xususan, Farg'ona viloyat davlat arxivining hisob hujjati hisoblangan "Arxiv ishi bo'yicha asosiy ko'rsatkichlarning bajarilishiga doir yillik umumiy hisoboti" ko'rsatkichlarida viloyat arxiv ishida qo'lga kiritilgan yutuqlar hamda kamchiliklar yaqqol o'z aksini topadi. Shu sababli mazkur paragrafni yoritishda mana shu hujjatga alohida e'tibor qaratib, undagi ma'lumotlar statistikasini keltirib o'tamiz.

Mustaqillik yillarida Farg'ona viloyatida arxiv ishi sohasida erishilgan yutuqlar bunda quyidagicha aks etgan.

Hujjatlarni jamlash va ularning qimmatini ekspertiza qilish, hujjatlaming arxiv muassasalarida saqlanishni ta'minlash borasida amalga oshirilgan ishlar yuzasidan hisobotda ma'lumotlar keltirilgan. 2007-yil mobaynida 5000 dan ortiq muddati tugagan hujjatlar, 1297 ta tugatilgan tashkilotlar hujjatlari qabul qilindi. Xo'jalik hisobidagi arxivlar tomonidan rejadan tashqari 3927 ta doimiy saqlanadigan hujjatlar tartibga keltirilib ro'yxatga olindi.

Farg'ona viloyat davlat arxivi va uning filallari xodimlari arxiv fondlaridan foydalanishga katta e'tibor berganlar. Ularning tashabbusi bilan tashkilotlar tarixiga oid hujjatlar borligi haqida tashkilotlarga ma'lumotlar berilgan. Bu ma'lumotlar tashkilotlarning yubileylerini nishonlashda manba sifatida qo'llanilgan. Misol uchun, arxivning 2007- yil umumiy hisobotida 32 ta tashkilotga ularga tegishli 10767 ta hujjatlar mavjudligi to'g'risida ma'lumot berilgan. Buning natijasida viloyat davlat arxivida 4 ta ko'rgazma tashkillashtirilgan. Bular:

1. O'zR yozuvchilar uyushmasi a'zosi, shoir va jumalist E.Voxidovning ijodi.
2. Arxivlar to'g'risida qonun – amalda.
3. Arxivlar to'g'risida me'yoriy hujjatlar haqida.
4. Shaxsiy jamg'armalar hujjatlari.

Shu yilda viloyat davlat arxivi hujjatlari asosida bir qator radioeshittirishlar va teleko'rsatuvlar tayyorlangan:

1. Viloyat arxiv ishining rivojlanishi.
2. Arxivlar to'g'risida qonun – amalda.
3. Farg'ona viloyat arxiv ishi boshqarmasi 9-oylik ish rejasi bajarilishi.
4. Viloyat davlat arxiviga qabul qilingan shaxsiy jamg'arma hujjatlari asosida tashkil etilgan ko'rgazma (radioeshittirishlar).
5. "O'tmishsiz kelajak yo'q".
6. Viloyat arxiv ishini rivojlanishi viloyat televideniesida teleko'rsatuvlar.

Viloyat matbuot nashrlarida taqdim etilgan maqolalar:

1. Fermer xo'jaliklarida ish yuritish hujjatlari.
3. Arxiv hujjatlari – bebaho.
4. Farg'ona viloyati arxiv ishi boshqarmasi 9 oylik ish rejasi bajarilishi.

Farg'ona viloyat davlat arxivida saqlanayotgan tarixiy hujjatlar va foto eksponatlardan foydalanib 10 ta o'rta maktab va 1 ta kasb-hunar kolleji talabalariga ekskursiyalar va tarixiy darslar o'tkazilgan.

Mazkur yilda viloyat davlat arxivida 6 ta fond doirasidagi jami 4680 ta hujjatlar qayta ta'mirlangan, 7 ta fond tarkibidagi jami 3695 ta hujjat yangidan muqovalangan va tiklangan, arxivda saqlanayotgan hujjatlar hujjatlarning qimmatdorligi qayta ekspertiza qilinib, 228 ta o'ta qimmatli hujjatlar sirasiga o'tkazilgan. Shuningdek, viloyat davlat arxivida saqlanayotgan 140 ta hujjatning so'natayotgan matnlari qayta tiklangan. Arxivga suratli hujjatlarni qabul qilish va ularni saqlash sharoitlari yaxshilangan hamda nodavlat tashkilotlari va shaxsiy fond egalaridan hujjatlarni shartnoma asosida qabul qilish yo'lga qo'yilgan. Xususan, shu yilda viloyat davlat arxiviga 263 ta suratli hujjat, 55 ta tashkilotdan shartnoma asosida 22916 ta hujjat qabul qilingan. Hujjatlarni jamlashda tugatilgan tashkilotlar hamda vaqtinchalik saqlash muddati tugagan hujjatlarni qabul qilishga e'tibor qaratildi. Hisob yilda mobaynida 1530 ta tugatilgan tashkilotlar 3500 dan ortiq hujjatlar qabul qilingan.

Viloyat davlat arxivi tomonidan uning filiallari va idoraviy arxivlarga hujjatlar qimmatdorligini ekspertiza qilish borasida uslubiy yordamlar ko'rsatish, ularning faoliyatini tekshirish hamda nazorat qilish chora-tadbirlari ko'rilgan.

Xususan, hujjatlarni saqlashni takomillashtirish borasida quyidagi ishlar bajarildi: Farg'ona viloyat davlat va nodavlat idoralari, tashkilotlari va korxonalarda O'zbekiston Respublikasi Milliy arxiv fondi hujjatlarining saqlanish holati to'g'risidagi masala viloyatning barcha tuman va shahar hokimliklarida muhokama qilindi; nazoratdagi barcha korxonalarga arxiv pasportini tuzishga yordam ko'rsatildi va shu bilan birga ularda mavzuli va kompleks tekshiruv o'tkazildi.

Shuningdek, 75 ta tashkilotda ish yuritish bo'yicha konsultatsiyalar berildi, 75 dan ortiq idoraviy arxivlarda ekspert komissiyalari nizomlari kelishildi, xo'jalik hisobidagi guruhlar tomonidan 100 dan ortiq tashkilot arxivlari tartibga keltirib, hujjatlari davlat arxivlariga topshirildi. Xususan, viloyat davlat arxivi xodimlari tomonidan 2354 ta hujjatlar doimiy saqlash uchun ajratib olingan.

Arxivning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va rivojlantirish boraida qilingan ishlar quyidagilardan iborat:

- 2007-yilda viloyat davlat arxiviga 300 p.m. (jami 1.000.000 so'mlik) metal javonlar o'rnatilgan;
- 8 ta (350.000 so'mlik) o't o'chirish uskunalari sotib olingan;
- 1 ta kompyuter (850.000 so'mlik);
- 1 ta kseroks (350.000 so'mlik) apparati;
- 1000 dona korobka (2.000.000 s'mlik) olib kelingan.

2007- yilda Farg'ona viloyat davlat arxivi tuman filiallari uchun ajratilgan yangi binoning barcha hujjatxonalar, qo'riqlov va yong'indan xabar beruvchi, tutunga ishlaydigan (datchik DPD-1, ARR-1 luch UK) ogohlantiruvchi apparatlar bilan jihozlangan. Hujjatxonalarda kelajakda maxfiy hujjatlarni saqlash talablariga javob beradigan maxsus xona ham mavjud. Hujjatxonalar har kuni bosh fond saqlovchi tomonidan nazorat qilinib, muxrlanadi va kaliti arxiv qorovuliga topshiriladi³⁷.

Viloyat davlat arxivida shu hisob yilda mobaynida 5 ta xodim malakasini oshirib kelgan.

³⁷ FVDAda mavjud fondlar va fondlar tarkibi to'g'risidagi ma'lumoti. 38- varaq.

Farg'ona viloyat davlat arxiviga byudjetdan tashqari mablag'larni jalb etish maqsadida pulli xizmatlar amaldagi qonun hujjatlarida keltirilgan tartib asosida yo'lga qo'yilgan. Xususan, ijtimoiy-huquqiy so'rovlarni bajarish borasida 98%, fuqarolarning murojaatlari esa 100% bajarilganini ko'rsatib o'tish mumkin.

Xulosa qilib shuni ta'kidlab o'tish joizki, mustaqillik yillarida Respublika arxiv ishida amalga oshirilgan tub o'zgarishlar, sohani rivojlantirish va arxiv muassasalarida ish yuritishni takomillashtirish maqsadida qabul qilingan huquqiy-me'yoriy hujjatlarda keltirilgan talablar Farg'ona viloyat davlat arxivida ham joriy qilingan. Mustaqillikka erishilgandan keyingi qisqa davr mobaynida viloyat davlat arxivida doimiy saqlanadigan hujjatlar soni sezilarli darajada ortgan. Arxiv va uning saqlovxonalarida O'zRMAF hujjatlarini davlat saqloviga qabul qilish, ulami jamlash, saqlash hamda ulardan foydalanishni yo'lga qo'yish yaxshilangan. Viloyat davlat arxiviga hujjatlar saqlovini ta'minlash maqsadida talab darajasidagi yangi hujjatxonalar va Farg'ona viloyat davlat arxivi hamda uning tuman filiallariga yangi binolar ajratildi. Viloyat arxiv muassasalari arxivchi va ish yurituvchi mutaxassisleri malakasini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Arxiv ishi: kamchiliklar va ularni bartaraf etish chora-tadbirlari Ma'lumki, mustaqillik yillarida barcha sohada bo'lgani kabi Respublikamizda arxiv ishini isloh qilish, sohani rivojlantirish va takomillashtirishda muhim o'rin egallovchi huquqiy-me'yoriy hujjatlarning ishlab chiqilishi hamda ulami sohaga keng joriy etish borasida e'tiborga molik ishlar amalga oshirildi. Shunga qaramay, Respublikamizda arxiv ishini dunyoning yetakchi davlatlaridagi kabi jahon standartiga javob beradigan darajaga ko'tarish borasida hali yetarlicha tajriba va bilimga ega mutaxassislar hamda arxivlarning moddiy- texnik bazasi etarli emas. Respublikamizda, shu jumladan, Farg'ona viloyatida arxiv ishi va xizmatini yanada yaxshilash, uni rivojlantirish borasida, qolaversa sohaga oid qonunlarning ijrosini to'liq ta'miniash biian bog'liq ayrim fikr-mulohazalar hamda echilmagan asosiy muammolar mavjud. Bular quyidagilar:

– Avvalombor, Respublikamizda arxiv sohasi xizmatchilari va arxivchi mutaxassis degan kasbning mavqei, nufuzini (boshqa xorijiy mamlakatlardagi kabi) ko'tarish lozim; mamlakatimiz arxiv sohasi xizmatchilari, xususan, mahalliy arxiv muassasalarida faoliyat yuritayotgan arxivchi mutaxassislarga o'z kasbiga bo'lgan hurmat, e'tibor xizmat vazifasiga bo'lgan ma'suliyat tuyg'ularini his etish darajasidagi imtiyozlarni berish; ma'lumki, arxiv xodimlari, hatto ko'p yillik ish tajribasiga ega arxivchi mutaxassislarning maoshi ancha past, shu munosabat bilan ularning ish maoshini boshqa nufuzli kasb egalariniki kabi ko'tarish; mamlakatimizda arxivchilar kunini belgilash va xalqimizning qimmatbaho ma'naviy merosini ko'z qorachig'idek asrab, uni kelajak avlodga etkazib berishda o'z hissasini qo'shib kelayotgan shu kasb egalariga bo'lgan e'tiborni kuchaytirish.

– Respublikamizning bir qator Oliy va O'rta maxsus ta'lim muassasalarida "Arxivshunoslik" yo'nalish va bo'limlarining ochilgani va ularda mutaxassis kadrlarning tayyorlanayotganiga qaramasdan, nafaqat viloyatda, balki Respublikamiz arxiv muassasalarida (davlat va nodavlat arxivlari va ularning jamlov manbai hisoblangan idoraviy arxivlar) arxiv ishini rivojlantirishda muhim o'rin tutadigan, maxsus tayanch bilim va tajribaga ega mutaxassis kadrlarning yetishmasligidir. Bundan tashqari viloyat arxiv muassasalarida faoliyat olib borayotgan arxivchi mutaxassislarning o'rtacha ancha katta, shu munosabat bilan sohaga zamon bilan hamnafas, zamonaviy texnika vositalaridan unumli foydalanadigan va shuning bilan birga tayanch bilim hamda malakaga ega yosh mutaxassislarni jalb etish arxiv ishini rivojlantirishda o'ziga xos ijobiy natija berishi e'tiborga molik ishdir.

– Respublika, shu jumladan, viloyat davlat arxivi, uning filiallarida faoliyat yuritayotgan yosh-mutaxassis kadrlarni hozircha faqat Respublikamizdagi oliy o'quv yurtlari va markazlaridagina imkon djarajasida malaka oshirishmoqda. Vaholanki, ular jahonning yetakchi davlatlarida sohaga oid malakalarni oshirishlariga imkon yaratishi zarur;

– Respublika, shu jumladan, Farg’ona viloyati davlat arxivi va uning bir qator filiallariga yangi binolarni foydalanishga topshirilganiga qaramasdan, viloyatning barcha arxiv muassasalari binolari va ularning hujjatlarini jamlash, saqlash va ulardan foydalanishni yo’lga qo’yish borasidagi holati qoniqarli emas;

– Respublikamizda qog’oz asosli hujjatlarni elektronlashtirish masalasiga katta e’tibor qaratilgan borilayotgan bir davrda mahalliy arxiv muassasalarida hattoki arxiv muassasasida ish yuritish qog’ozlarini zamon talabi darajasida yuritish uchun yetarli moddiy-texnik bazasi (kompyuter texnologiyalar, nusxa olish apparatlari-kserokslar, skanerlar va hujjatlarni qayta ta’mirlash apparatlari va boqshalar)ning yetishmasligi achinarli hol. Bunday hol Farg’ona viloyati arxiv muassasalarida ham mavjud bo’lib, ularning moddiy-texnik bazasini yaxshilash, viloyatda arxiv ishini rivojlantirish va takomillashtirishda hal etuvchi o’rin tutishi haqiqatdir;

– Farg’ona viloyat arxiv muassasalarida, xususan, viloyat davlat arxivida avtomatlashtirilgan ish o’rinlari yo’q. Ma’lumki, O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2008-yil 21-avgustdagi "Koreya Respublikasi hukumatining grant mablag’larini jalb etgan holda O’zbekiston Respublikasi Markaziy Davlat arxivlarini rekonstruksiya qilish va ularning texnik modernizatsiyalash chora-tadbirlari to’g’risidagi" PQ-949-sonli qaroriga asosan, faqatgina O’zR MDAlari moddiy-texnik bazasi yaxshilanmoqda va mazkur arxivlarda mavjud hujjatlarning elektron kataloglari yaratilmoqda hamda o’ta noyob va alohida qimmatli hujjatlarning sug’urta nusxalarini yaratishga e’tibor qaratilgan. Lekin viloyat davlat arxivlarida, shu jumladan, Farg’ona viloyat davlat arxivida hujjatlarning elektron nusxalarini yaratish borasida ishlarni amalga oshirish uchun imkon etarli emas. Shuningdek, mazkur arxivda mavjud fondlar va ularning tarkibiga kiritilgan hujjatlarning elektron katalogi yaratilmagan.

Bundan tashqari, Farg’ona viloyat davlat arxivi tarixi va faoliyatini o’rganish davomida arxivning ilmiy axborot bo’limi faoliyati qoniqarli darajada emasligi aniqlangan. Ya’ni, arxiv hujjatlarining ilmiy-ma’lumotnoma apparati tizimi talab darajasida emas.

Umuman olganda, viloyat arxiv muassasalarida ishni yaxshilash maqsadida yuqorida keltirib o'tilgan muammolarni hal etish chora-tadbirlarini kuchaytirish zarur. Shuningdek, viloyat arxiv muassasalarining moliyaviy ta'minotini kuchaytirish, ularning axborot-ma'lumot xizmatlari spektrini yanada kengaytirish, arxiv faoliyatiga oid yangi xizmat turlarini joriy etish zarur.

Bundan tashqari, viloyat arxiv muassasalariga arxiv hujjatlarini jamlash, saqlash va ulardan foydalanishni yanada samarali foydalanishni yo'lga qo'yish sifatini oshirish maqsadida viloyat arxiv muassasalariga yangi zamonaviy kompyuter texnologiyalarini joriy etish va ular bilan ishlashni biladigan tayanch bilim va malakaga ega mutaxassis kadrlarni jalb etishni tezlashtirish zarur.

Viloyat arxiv muassasalarida ish yuritishni yaxshilash maqsadida ularda yangi ish usullari joriy qilinishi kerak. Xususan, viloyat davlat arxivi va uning filiallarida Respublikaning boshqa hududlaridagi arxiv muassasalari va jahonning yetakchi arxivlari tajribasini o'rganish maqsadida masofaviy o'quv kurslarini tashkil etish, boshqa arxivlar tajribalari va hujjatlaridan foydalanish uchun internet tarmog'iga ulanish, arxivlararo elektron hujjat aylanishini yo'lga qo'yish zarur.

Farg'ona viloyat davlat arxivining mustaqillik yillaridagi umumiy yillik hisobotlaridagi ma'lumotlarni o'rganish davomida viloyat arxiv muassasalarida mavjud hujjatlarning nashr etilishi masalasi sust ekanligi aniqlandi. Hisobotlarda keltirilishicha, har hisobot yildada 5–6 tadan maqolalar viloyat gazetalarida chop etilganligi, viloyat radio va televideniylarida bir qator eshittirish va ko'rsatuvlar berib borilganiga qaramasdan, arxivning boy merosini ma'lum bir ilmiy muammo doirasida ilmiy-tadqiq etish masalasi e'tibordan chetda qolgani, arxiv hujjatlari asosida maxsus to'plamlarda hamda ilmiy-jumallarda materiallar chop etilmaganini ko'rish mumkin. Mazkur muammolarning yechimini topish maqsadida viloyat davlat arxivi tashabbusi bilan Respublikaning Oliy va O'rta maxsus ta'lim muassasalarida ilmiy tadqiq etishini, Respublikada va xalqaro miqyosda o'tkazilayotgan ilmiy-amaliy anjumanlarda arxiv hujjatlari tahlilni e'lon qilinishini yo'lga qo'yish zarur.

Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish chora-tadbirlari viloyat davlat arxivining kelgusi yillarda yechimini topishi zarur bo'lgan dolzarb muammolari sifatida istiqbolli rejalari sirasiga kiritilgan.

XULOSA

Mazkur bitiruv malakaviy ishini yozish jarayonida tadqiqotga jalb etilgan manbalar va mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili quyidagi xulosalami chiqarishga asos bo'ldi.

– биринчидан, O'zbekiston Respublikasida viloyat davlat arxivlari tizimlari XX asrning 1920-yillari boshlarida shakllana boshladi. Mazkur arxivlarning tizimi, arxiv ishini tashkil etish yuzasidan bir qator huquqiy-me'yoriy hujjatlar qabul qilinib, ular asosida butun Respublikada bo'lgani kabi viloyat miqyosida hujjatlarni jamlash va saqlashga zamin yaratilgan.

– Иккинчидан, Farg'ona viloyatida arxiv 1938-yilda tashkil topgan bo'lib, uning faoliyatini shartli ravishda 2 bosqichga: совет даври ва мустақиллик йилларига bo'lib tadqiq etish mumkin.

Масалан, Sovet davrida, ya'ni 1925-yil Farg'ona viloyati arxiv byurosi sifatida tashkil qilingan. 1927-yilga kelganda esa Farg'ona va Andijon okruglararo arxivi sifatida faoliyat yuritgan. 1938-yildan Farg'ona viloyati davlat arxivi boshqarmasi deb o'zgartirilgan. 1940-yilda esa Farg'ona viloyati arxiv bo'limi va Farg'ona viloyati davlat arxivi sifatida qayta tashkil qilingan va unda viloyatning davlat tashkilotlariga tegishli korxona va tashkilotlari hujjatlari jamlangan, saqlangan va ulardan foydalanish yo'lga qo'yilgan.

Mustaqillik yillarida Respublikamiz ijtimoiy-iqtisodiy hayotida tub islohotlar amalga oshirildi. Shu jumladan, Respublika arxiv ishini rivojlantirish borasida qator huquqiy-me'yoriy hujjatlar qabul qilingan bo'lib, ushbu hujjatlar asosida arxiv muassasalarida ish yuritish yo'lga qo'yildi. Mazkur islohotlar viloyat davlat arxivida ham o'z aksini topgan. Buni mustaqillik yillarida viloyat arxiv muassasalarida ish yuritish yangi me'yoriy hujjatlarda keltirilgan talablar asosida amalga oshirilayotgani, viloyatda bir qator arxiv binolarini ta'mirlash va rekonstruksiya qilinishi, arxiv muassasalarini kompyuter texnologiyalari bilan ta'minlanganligi, mutaxassis kadrlar malakasini muntazam ravishda oshirib borilayotganligi va boshqalar misolida ko'rsatib o'tish mumkin.

Mustaqillik yillarida Farg'ona viloyat davlat arxivi hujjatlarini o'rganishga katta e'tibor qaratilmoqda. Xususan, viloyat arxivlarida Farg'ona viloyati tarixini ochib beruvchi tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan qimmatli hujjatlar borligi aniqlandi, ular nafaqat vodiy tarixida, balki O'zbekiston tarixini yoritishda ham ahamiyatlidir. Ushbu hujjatlar orasida Farg'onadan yetishib chiqqan buyuk shaxslar hayotini ochib beruvchi bir qator noyob hujjatlar ham mavjudligi e'tiborga molikdir. Viloyat davlat arxivida saqlanayotgan hujjatlarning asosiy qismini madaniyat tarixini yorituvchi hujjatlar tashkil etadi. Ularni ilmiy muomalaga kiritish Vatanimiz tarixini holis yoritishga katta hissa qo'shadi.

Ko'rib chiqilgan davrlarda viloyat arxiv ishida ijobiy siljishlar sirasiga Farg'ona viloyat davlat arxiviga arxiv ishini rivojlantirish uchun zaruriy zamonaviy texnika vositalari bilan jihozlangan yangi binoning foydalanishga topshirilishini kiritish mumkin.

Mazkur davrlarda viloyat arxiv ishida ijobiy siljishlar bilan bir qatorda kamchiliklar ham uchraydi. Mazkur muammolarning ayrimlari bugungi kunda ham o'z yechimini topmagan bo'lib, bularga Farg'ona viloyat arxivining filiallari binolarining barchasi ham talab darajasida emasligi, mutaxassislarning yetishmasligi, viloyat davlat arxivi va uning filiallari zamonaviy texnika vositalari bilan yetarlicha ta'minlanmaganligini aytish joizdir.

Viloyat arxiv ishida ko'zga ko'ringan kamchiliklardan yana biri arxiv hujjatlari ilmiy-ma'lumotnoma apparati tizimining zamon talabi darajasida emasligidir. Bunga, viloyat arxiv tashkilotlarida, hattoki viloyat davlat arxivida arxiv ko'rsatkichining (putevoditel) yo'qligini misol qilib ko'rsatish mumkin. Mazkur muammoning hal etilishi arxiv hujjatlaridan foydalanishni sezilarli darajada osonlashtirish va sifatini yaxshilashga asos boladi.

Mazkur bitiruv-malakaviy ishi natijalaridan kelib chiqqan holda quyidagilarni tavsiya etish mumkin.

– биринчидан, Farg'ona viloyat arxiv muassasalari, xususan, viloyat davlat arxivi ilmiy-ma'lumotnoma apparati tizimini tubdan yangilash, ma'lumotnoma turlarini shakllantirish va mavjudlarini takomillashtirish zarur.

– иккинчидан, viloyat davlat arxivida saqlanayotgan qimmatli hujjatlar to'plam shaklida chop etilsa, undan ilmiy asarlar, ilmiy tadqiqotlar, arxivshunoslik yo'nalishi talablari uchun darsliklar, o'quv qo'llanmalar, ilmiy maqolalar, talabalarning bitiruv malakaviy ishi yozishlarida keng foydalanishiga imkoniyat beradi.

– учинчидан, viloyat davlat arxivida saqlanayotgan kino-foto-fono hujjatlar uchun alohida saqlov xonasini ajratilsa maqsadga muvofiq bo'ladi, chunki mazkur hujjatlar uchun alohida saqlov talablari mavjud. Bu bilan hujjatlardan foydalanish imkonini uzaytirish mumkin.

– тўртинчидан, viloyat davlat arxivi hujjatlarining elektron nusxalarini yaratish va xalqimiz tarixi hamda madaniyatiga oid ma'lumotlarni internet tizimiga joylashtirish, ushbu materiallarni doimiy ravishda yangilab, boyitib borish Farg'ona viloyat davlat arxivi hujjatlarini keng miqyosda targ'ib qilish imkonini beradi.

– бешинчидан, Viloyat davlat arxivi faoliyatining bugungi kundagi yutuq va kamchiliklarini yoritadigan monografiya tayyorlab nashr qilinsa, O'zbekiston tarixining hozirgacha malum bo'lmagan ayrim qirralari yoritilgan bo'lar edi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

I. Bitiruv malakaviy ishi uchun nazariy-metodologik asos bo'lgan adabiyotlar:

- 1.1. Каримов И. А. Биз келажакимизни ўз қўлимиз билан қураимиз. Ж.7. – Т.: Ўзбекистон, 1999. – 410 б.
- 1.2. Каримов И. А. Демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятининг шакллантириш – мамлакатимиз тараққиётининг асосий мезонидир. 19- жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2011. – 345 б.
- 1.3. Каримов И. А. Тарихий хотира ва инсон омили – буюк келажакимизнинг гаровидир. – Т.: Ўқитувчи, 2011. – 144 б.
- 1.4. Karimov I. A. O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida. – Toshkent: O'zbekiston, 2011. – 440 b.
- 1.5. Каримов И. А. Бизнинг йўлимиз демократик ислохотларни чуқурлаштириш ва модернизация жараёнларини изчил давом эттириш йўлидир. – Т.: Ўзбекистон, 2012. – 312 б.
- 1.6. Каримов И. А. Мустақиллик – барча эзгу режа ва марраларимизнинг мустақкам мезонидир // Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовнинг давлат мустақиллигининг 22 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги табрик сўзи / Халқ сўзи. – 2013 йил 2 сентябрь.
- 1.7. Каримов И. А. Амалга оширилаётган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти қуриш – ёруғ келажакимизнинг асосий омилидир // Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 21 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси / O'zbekiston ovozi. – 2013 йил 10 декабрь.
- 1.8. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш тўғрисидаги Ҳаракатлар стратегияси” // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2017 йил. – №6. 70-модда
- 1.9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги №2909-сонли Қарори // Халқ сўзи. 2017 йил 21 апрель.

1.10. Мирзиёев Ш. М. Илм-фан ютуқлари – тараққиётнинг муҳим омили // Халқ сўзи. – 2016. – 31 декабр.

1.11. Мирзиёев Ш. М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини бирга қурамиз. – Т.: Ўзбекистон, 2017. – 59 б.

1.12. Мирзиёев Ш. М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак // Ишонч. – 2017. – 17 январь.

II. Adabiyotlar:

- 2.1. Alimov I. A. Arxivshunoslik. – Andijon, 2005.
- 2.2. Белов. Г.А. Теория и практика архивного дела в СССР. Учебное пособие. – М. Типография Воровского, 1958.
- 2.3. Boboqulov B. Arxiv ishi nazariyasi va amaliyoti. – Т., 2011.
- 2.4. Волков П. Архивные фотодокументы и пресса // Советские архивы. – 1966. – №2. – С. 14–18.
- 2.5. Ишанходжаева З. М. Подготовка архивных кадров в Узбекистане // Отечественные архивы. – 2004. – №1. – С. 64–69.
- 2.6. Диденко М. А. Художественные оформление наглядных средств агитации и пропаганды. – М., 1971. – 198 с.
- 2.7. Жумаев У. Ўрта Осиё ва Ўзбекистонда архив иши тарихи ва Ўзбекистоннинг асосий архивлари. – Тошкент, 2010. – 142 б.
- 2.8. Исакова М., Иофе В. Архившунослик. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Чўлпон, 2007.
- 2.9. Ibrohimov N. Dunyoga sochilgan xazina // “O’zarxiv” agentligi axborotnomasi. – 2003. – №30. – Б. 4–15.
- 2.10. Мирзабаев А., Алимов И., Вайс М. Л. Архивы Узбекистана: краткий исторический очерк. – Ташкент, 1960 – 103 с.
- 2.11. Сулаймонов А. Н., Усмонов Б. Б. Архившунослик фанидан ўқув-услубий мажмуа. – Гулистон, 2008. – 180 б.
- 2.12. Тилеукулов Г. С. История развития архивного дела в Узбекистане. – Т., 1995.

- 2.13. Турсунов Б. Ўзбекистон Республикаси Миллий архив фонди / Ўқув услубий мажмуа. – Наманган, 2013.
- 2.14. Фарғона вилоят давлат архивининг лавозимлар йўриқномаси. – Фарғона, 2013.
- 2.15. Ўзбекистон ССРнинг маъмурий-территориал бўлиниши. – Тошкент, 1954. – 189 б.
- 2.16. G'ofurov N. Arxivshunoslik / Ma'ruzalar matni. – Namangan, 2008.

ILOVALAR**Farg'ona davlat arxivi binosi**

Hujjatlarni takomillashtirish va qimmatligini aniqlash ekspertizasini o'tkazish jarayoni

Arxiv elektronlashmoqda

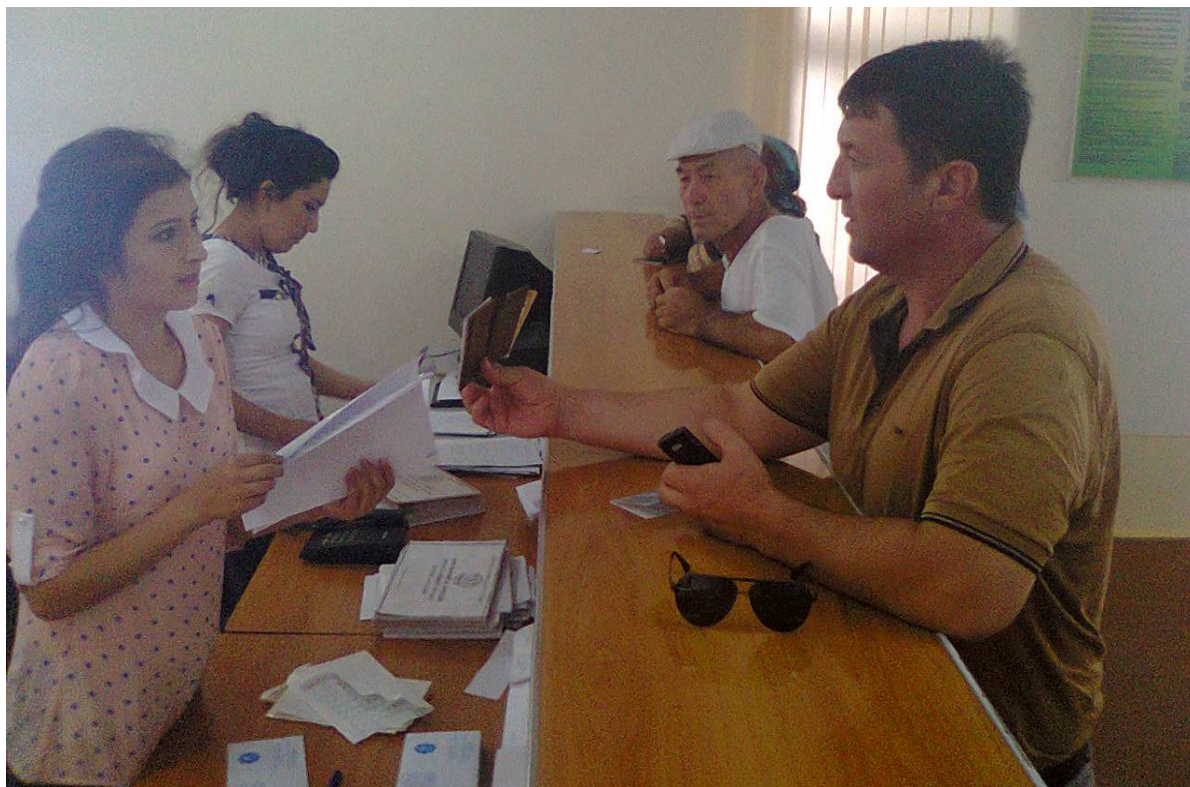

Qabul jarayoni

9-iyun "Xalqaro arxivchilar kuni" munosabati bilan Farg'ona viloyatida ilk bor "Iqtidorli arxivchilar" ko'rik tanlovi o'tkazildi.

Fuqarolar qisqa muddatda javob olishmoqda

